

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΗ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΕΛΛΑΔΑΣ

ΠΡΑΚΤΙΚΑ

7^{ης} ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΗΣ ΕΚΔΗΛΩΣΗΣ

*“Διερεύνηση των απόψεων των εκπαιδευτικών για
την Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση. Ερευνητικά
δεδομένα και επιστημονικές προσεγγίσεις ”*

ΚΥΡΙΑΚΗ 7 ΜΑΪΟΥ 2023

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΗ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΕΛΛΑΔΑΣ

7^η ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΗ ΕΚΔΗΛΩΣΗ

«Διερεύνηση των απόψεων των εκπαιδευτικών για την Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση. Ερευνητικά δεδομένα και επιστημονικές προσεγγίσεις»

ΚΑΛΕΣΜΕΝΟΙ ΟΜΙΛΗΤΕΣ:

Καθηγητής Αναστασίου Δημήτρης

Ειδικής Αγωγής στο Southern Illinois University

Καθηγητής Σούλης Σπύρος

Ειδικής Παιδαγωγικής στο ΠΤΔΕ του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

ΚΥΡΙΑΚΗ 7 ΜΑΪΟΥ 2023

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΔΟΕ: ΘΑΝΑΣΗΣ ΚΙΚΙΝΗΣ

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΔΟΕ (Θ. ΚΙΚΙΝΗΣ): Συναδέλφισσες και συνάδελφοι, καλησπέρα. Βρισκόμαστε σήμερα μετά την τελευταία εκδήλωση της Παρασκευής, Κυριακή 7 Μαΐου στην 7η κεντρική δράση της Διδασκαλικής Ομοσπονδίας για το 2023, όπου έχουμε σήμερα τη «Διερεύνηση των απόψεων των εκπαιδευτικών για την Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση. Ερευνητικά δεδομένα και επιστημονικές προσεγγίσεις».

Τη συζήτηση και τον σχολιασμό των ευρημάτων από τα ερωτηματολόγια που απαντήθηκαν από τους συναδέλφους θα πραγματοποιήσουν οι γνώριμοι από τις εκδηλώσεις της ΔΟΕ και από την περσινή χρονιά και τους ευχαριστούμε πάρα πολύ για την συμπαράστασή τους και την ενεργή συμμετοχή τους στις δράσεις της Ομοσπονδίας, ο Δημήτρης ο Αναστασίου, Καθηγητής Ειδικής Αγωγής στο Southern Illinois University και ο Σπύρος ο Σούλης, Καθηγητής Ειδικής Παιδαγωγικής στο Παιδαγωγικό Τμήμα της Δημοτικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου των Ιωαννίνων.

Αυτό που είπαμε και στην προηγούμενη εκδήλωση, ότι πέρα από τη συζήτηση που γίνεται εδώ πέρα σε σχέση με τον αγώνα που κάνουμε για την

εσωτερική και εξωτερική αξιολόγηση των σχολικών μονάδων μέσα από τα ενιαία κείμενα, είναι σε εξέλιξη και είναι σε πολύ σημαντική φάση και κρίσιμη φάση ο αγώνας ενάντια στην εφαρμογή της αξιολόγησης του 4823 και το μήνυμα που υπάρχει και θα στείλουμε και σήμερα από την σημερινή εκδήλωση είναι ότι οι εκπαιδευτικοί κρατούν και τα αποτελέσματα είναι πολύ ενθαρρυντικά σε σχέση με το να τηρείται η στάση της Ομοσπονδίας, δηλαδή η συμμετοχή στην απεργία - αποχή.

Συνεχίζουμε δυναμικά και ευελπιστούμε ότι θα έχουμε ανατροπή των δεδομένων ώστε να μπορέσουμε να συζητήσουμε με βάση τις θέσεις της Ομοσπονδίας.

Για να μην μακρηγορώ ο λόγος στον Δημήτρη και στον Σπύρο, σας ευχαριστούμε πολύ για μια ακόμη φορά και περιμένουμε να σας ακούσουμε.

Δ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ: Με τη σειρά μου θα ήθελα και εγώ να ευχαριστήσω την Ομοσπονδία για την πολύ τιμητική πρόσκληση να παρουσιάσουμε τα ερευνητικά δεδομένα στην έρευνα στην οποία σχεδίασε και υλοποίησε η Διδασκαλική Ομοσπονδία Ελλάδος, το Διοικητικό Συμβούλιο της Ομοσπονδίας, τον Πρόεδρό της τον κ. Θανάση Κικινή, και θέλω να πω ότι είναι πραγματικά πολύ μεγάλη τιμή που βρισκόμαστε σήμερα εδώ.

Με την ευκαιρία θα ήθελα να πω ότι είναι άξιο θαυμασμού ότι η Διδασκαλική Ομοσπονδία πέρα από αυτό που θα περίμενε κανείς, το συνδικαλιστικό και διεκδικητικό της ρόλο, έχει ένα ευρύτερο κοινωνικό ρόλο που έχει μια μορφωτική διάσταση, έχει μια πληροφοριακή διάσταση, έχει μια ενημερωτική διάσταση και αυτό νομίζω ότι ανεβάζει το κύρος της στην κοινωνία. Στην κοινωνία όχι μόνο στους εκπαιδευτικούς, στον εκπαιδευτικό κόσμο ευρύτερα, στα πανεπιστήμια, στους γονείς, αλλά και ευρύτερα στην κοινωνία.

Επίσης, θα ήθελα να πω ότι το βλέπει και πέρα από αυτό που βλέπουμε συνήθως στη γενική εκπαίδευση, βλέπει το μεγάλο αόρατο, τον μεγάλο ξεχασμένο της εκπαίδευσης που είναι τα ειδικά σχολεία, πολύ λίγοι σήμερα μιλάνε γι' αυτό, η συμπερίληψη είναι ένα πολύ καλό πράγμα και ένα πολύ καλό ρεύμα που υπάρχει σήμερα στα σχολεία, αλλά από την άλλη τα ειδικά σχολεία είναι μια πραγματικότητα, την οποία δεν πρέπει να την ξεχνάμε και θα λέγαμε ότι μια απ' τις παρενέργειες της επικέντρωσης και η συμπερίληψη, καμιά φορά ξεχνάμε μια πραγματικότητα που είναι πραγματικότητα για περίπου 12.500 μαθητές στην πρωτοβάθμια και στη

δευτεροβάθμια και στα νηπιαγωγεία εκπαίδευση και περίπου για 4.400 μαθητές στα δημόσια σχολεία και 806 μαθητές με αναπηρίες στα νηπιαγωγεία.

Είναι πολύ αξιόλογο ότι η Διδασκαλική Ομοσπονδία δεν ξεχνάει αυτούς τους μαθητές, αυτές τις οικογένειες και αυτούς τους εκπαιδευτικούς που είναι σ' αυτά τα σχολεία και τους στηρίζει.

Μια ευχή πριν αρχίσουμε θα ήταν ότι αυτός ο ευρύτερος κοινωνικός ρόλος της Διδασκαλικής Ομοσπονδίας θα ήταν ευχής έργον να αναγνωριστεί ευρύτερα και επιτέλους, ας πούμε, να υπάρχει και αυτό το πρόσωπο της Διδασκαλικής Ομοσπονδίας στα μέσα μαζικής ενημέρωσης, όταν υπάρχουν εκπαιδευτικές στήλες, μιλάω και για τα ηλεκτρονικά και για τα έντυπα μέσα μαζικής ενημέρωσης, αλλά δεν βλέπω τον λόγο της Ομοσπονδίας να υπάρχει εκεί, παρόλο που τα τελευταία δύο χρόνια έχει αναπτύξει μια τεράστια δράση όχι μόνο για την ειδική εκπαίδευση και την ειδική αγωγή, αλλά ευρύτερα.

Ελπίζω κάποια στιγμή να παρθεί το μήνυμα ότι αν θέλουμε να αλλάξει το σχολείο προς το καλύτερο, όλοι θα έπρεπε να έχουν ένα ισότιμο ρόλο σε αυτή τη διαδικασία της αλλαγής του.

Αυτά τα εισαγωγικά για την πρωτοβουλία.

Σπ. ΣΟΥΛΗΣ: Να πάρω και εγώ τον λόγο. Αρχικά θέλω και εγώ να ευχαριστήσω ιδιαίτερωσ όλο το Διοικητικό Συμβούλιο της Διδασκαλικής Ομοσπονδίας Ελλάδος για τη μεγάλη τιμή που μου κάνει, μαζί με τον συνάδελφο τον Δημήτρη Αναστασίου, να μοιραστούμε μαζί κάποιες σκέψεις γύρω απ' αυτή τη μεγάλη έρευνα την οποία έχει πραγματοποιήσει. Και βέβαια θα ήθελα να πω ότι ακριβώς μέσα απ' αυτή την έρευνα καταγράφεται ο επιστημονικός λόγος και το επιστημονικό ενδιαφέρον της Διδασκαλικής Ομοσπονδίας Ελλάδος και ακριβώς έρχεται να αντισταθμίσει θέσεις ότι η ΔΟΕ δεν κάνει τίποτα άλλο παρά να είναι γενικά μία άρνηση σε όλα.

Αρνούμαστε μία αξιολόγηση και την αρνούμαστε γιατί υπάρχουν συγκεκριμένα δεδομένα. Δεν κάνω αναφορά σε βασικά στοιχεία μια και πιάνω το κομμάτι της ειδικής εκπαίδευσης όπως σύμβουλοι εκπαίδευσης να καλούνται σήμερα να αξιολογήσουν συναδέλφους που είναι στην ειδική αγωγή και εκπαίδευση και πολλοί από αυτούς τους συναδέλφους συμβούλους εκπαίδευσης να μην έχουν ακούσει τι είναι η ειδική εκπαίδευση, οπότε καταλαβαίνετε τι είδους αξιολόγηση είναι, και δεύτερον: η άρνηση σε εισαγωγικά της αξιολόγησης με τα δεδομένα τα οποία παρέχονται είναι μία άρνηση που όπως θα καταφανεί σε αυτή την έρευνα σήμερα,

υπάρχουν δικαιολογίες. Δηλαδή είναι σωστή αυτή η άρνηση. Υπάρχει, δηλαδή, από πίσω ένα πεδίο που αυτό το πεδίο έρχεται να καταδείξει ότι ο τρόπος σχεδιασμού της συγκεκριμένης αξιολόγησης, τουλάχιστον στον χώρο της ειδικής εκπαίδευσης, τουλάχιστον στον χώρο των σχολικών μονάδων ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης, δεν μπορεί να βρει ανταπόκριση.

Οπότε αυτός ο επιστημονικός λόγος που πραγματικά τα τελευταία χρόνια έχει αρθρώσει η Διδασκαλική Ομοσπονδία Ελλάδος τιμά όχι μόνο το Διοικητικό Συμβούλιο, τιμά όχι μόνο το όργανο ΙΠΕΜ ΔΟΕ αλλά τιμά όλους τους συναδέλφους που είναι μέλη ακριβώς της Ομοσπονδίας και δείχνουν ακριβώς αυτό το στίγμα.

Και βέβαια και εγώ με τη σειρά μου θα συμφωνήσω μ' αυτό το οποίο κατέθεσε λίγο πριν ο κ. Αναστασίου, ο συνάδελφος Δημήτρης, ότι πρέπει επιτέλους να καταδειχθεί περαιτέρω στην ελληνική κοινωνία αυτός ο επιστημονικός λόγος που τα τελευταία χρόνια αρθρώνει η Διδασκαλική Ομοσπονδία Ελλάδος, προς όφελος των μαθητών αλλά και των οικογενειών.

Να έλεγα, κλείνω με αυτό, να μπορούμε λίγο στην έρευνα γιατί περνάει η χρόνος, να έλεγα λίγο πριν ότι έχουμε συμφωνήσει με τον κ. Αναστασίου να έχουμε ακριβώς ένα ανοιχτό διάλογο, δηλαδή θα παρουσιάζονται οι διάφορες διαφάνειες και θα υπάρχει σχολιασμός και από τους δυο μας, και από τον κ. Αναστασίου και από εμένα. Να πούμε ότι σίγουρα θα πρέπει να έχουμε στο μυαλό μας ότι υπάρχουν συγκεκριμένοι περιορισμοί της συγκεκριμένης έρευνας, μια και πρόκειται για ερωτηματολόγια αυτοαναφοράς, οπότε καταλαβαίνετε ότι έχουν αποδοθεί οι θέσεις των συναδέλφων που απάντησαν σε αυτά τα ερωτηματολόγια, δηλαδή δεν μπορέσαμε ή δεν έχουμε κάποια μεθοδολογία που να τσεκάρουν αυτές τις απαντήσεις, δηλαδή υπάρχουν κάποια ζητήματα.

Επίσης έχει γίνει επιλογή κάποιων στοιχείων από όλη αυτή την έρευνα γιατί αυτή η έρευνα ήταν πάρα-πάρα πολύ μεγάλη, επιλέξαμε με τον κ. Αναστασίου κάποια στοιχεία που θα μείνουμε σ' αυτά τα στοιχεία και όχι όλη την έρευνα γιατί καταλαβαίνετε αυτό δεν είναι εύκολο να γίνει και βέβαια θα πρέπει να έχουμε στο μυαλό μας ότι κάθε έρευνα έχει διπλή ανάγνωση. Και τι σημαίνει διπλή ανάγνωση; Ότι τα αποτελέσματα μπορεί να διαβαστούν με ποικίλους τρόπους. Παρόλα αυτά θεωρώ ότι όλοι οι συνάδελφοι που θα παρακολουθήσουν τη σημερινή μας συνάντηση και θα δώσω αμέσως τον λόγο στον κ. Αναστασίου, και εμείς θα βγούμε πολλαπλώς ωφελημένοι από την αποτύπωση ακριβώς των ευρημάτων της συγκεκριμένης έρευνας.

Δημήτρη, έχεις τον λόγο.

Δ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ: Ευχαριστώ Σπύρο. Μιλάμε στον ενικό γιατί γνωρίζομαστε πάρα πολλά χρόνια, είμαστε φίλοι, συνάδελφοι και έχουμε γράψει και κάποια πράγματα μαζί, λίγα ίσως, θα μπορούσαμε περισσότερα.

Ας πάμε στη μεθοδολογία της έρευνας όμως για να μην χάνουμε άλλο χρόνο, να δώσουμε το βάρος στην έρευνα.

Η έρευνα, όπως είπαμε, σχεδιάστηκε και υλοποιήθηκε από τη Διδασκαλική Ομοσπονδία Ελλάδος, υπήρχε μια ομάδα γύρω απ' αυτό το σχεδιασμό και την υλοποίηση, διενεργήθηκε με ηλεκτρονικά ερωτηματολόγια που διακινήθηκαν με e-mails, ξεκίνησε τον Ιούνιο του 2022 αλλά ήτανε κατά κύματα, δεν ήτανε μια συνεχόμενη έρευνα, πηγαίναν τα e-mail στα σχολεία, νομίζω ότι σε 3 ή 4 κύματα, και ολοκληρώθηκε τον Απρίλιο του 2023.

Θα ήθελα, επίσης, να πω, να μιλήσω για τον ρόλο της συναδέλφου της Ελίνα Τσιρώγκα, η οποία έκανε τη στατιστική επεξεργασία και έκανε και αυτή την επιμέλεια στις διαφάνειες την οποία θα δείτε, ήταν πολύ σημαντικός ο ρόλος και πρέπει να επαινέσουμε αυτή την προσπάθεια γιατί έχει ένα πολύ καλό αισθητικό αποτέλεσμα.

Όσον αφορά το δείγμα τώρα της έρευνας, σ' αυτό συμμετείχαν 63 εκπαιδευτικοί όλων των ειδικοτήτων, δηλαδή ήτανε όχι μόνο εκπαιδευτικοί νηπιαγωγοί αλλά ήτανε και από άλλες ειδικότητες, που υπηρετούν σε ειδικά νηπιαγωγεία, σε ένα συνολικό πληθυσμό σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ του 2020 - '21, 21 - '22 νομίζω είναι τελικά, του 2021 - '22 που είναι 328 ο συνολικός πληθυσμός των νηπιαγωγών, όχι μόνο νηπιαγωγών, του διδακτικού προσωπικού στα νηπιαγωγεία, περίπου, δηλαδή, κοντά στο 20% του συνολικού αριθμού, που είναι ένα μεγάλο ποσοστό για να συμβεί μια έρευνα, μια δημοσκοπική έρευνα. Ξέρετε έχουμε και περίοδο δημοσκοπήσεων τώρα, εμείς θα δείξουμε τη δική μας δημοσκόπηση, γι' αυτό που βρίσκεται στον πυρήνα των ενδιαφερόντων μου. Και στο δείγμα, επίσης, μετείχαν και 270 εκπαιδευτικοί από ειδικά δημοτικά σχολεία, όχι μόνο ειδικοί δάσκαλοι, αλλά και άλλες ειδικότητες και βοηθητικό προσωπικό που υπάρχει στα ειδικά δημοτικά, ο συνολικός πληθυσμός με τα νεότερα στοιχεία του '21 - '22 της ΕΛΣΤΑΤ, ήτανε 2.156, δηλαδή είναι κοντά στο 12,5%.

Επίσης είναι για έρευνες αυτού του τύπου, είναι ένα καλό ποσοστό. Δηλαδή είναι ένα απ' αυτά τα ποσοστά που ευχόμαστε να υπάρχει και αυτό θα θέλαμε

φυσικά να είναι περισσότερο αλλά είναι μέσα στα αναμενόμενα ποσοστά και αυτό ανεβάζει ίσως την εγκυρότητα των αποτελεσμάτων παρότι, όπως είπε ο Σπύρος, ο κ. Σούλης, θα ήτανε καλό να είχαμε πέρα από τα ερωτηματολόγια αυτοαναφοράς κάποια άλλα, κάποια άλλα δεδομένα που να προβούμε σε παρατηρήσεις από τεστ μαθητών, μία σειρά άλλα ερευνητικά δεδομένα, δεν τα έχουμε αλλά, επίσης, αυτό είναι απ' τα συνήθη φαινόμενα που παρατηρούνται στις έρευνες και φυσικά είναι ένας απ' τους περιορισμούς της έρευνας.

Σπύρο, νομίζω έχεις τον λόγο για τα νηπιαγωγεία.

Σπ. ΣΟΥΛΗΣ: Ναι, ναι. Ξεκινάμε με τα νηπιαγωγεία και πάμε στη διαφάνεια 6, όπου εδώ βλέπουμε κάποια βασικά δημογραφικά στοιχεία. Αν δείτε με προσοχή αυτά τα δημογραφικά στοιχεία και λέω με προσοχή γιατί κάποιος αναμένει ότι όντως μπορεί να έχουμε στον χώρο του νηπιαγωγείου πιο πολλές γυναίκες απ' ό,τι άντρες, αυτό βλέπετε ότι καταγράφεται, αυτό όμως που θέλω ιδιαίτερος να παρατηρήσετε είναι το 1,59% των συμμετεχόντων που δεν επιλέγει να δηλώσει το συγκεκριμένο φύλο άντρας ή γυναίκα, κάνει την επιλογή άλλου, που αυτό ακριβώς είναι μία αποτύπωση που φαίνεται ότι θα επηρεάσει ευρύτερα και το χώρο της εκπαίδευσης.

Ακριβώς η αποτύπωση του να μην υιοθετώ το κατά γένος φύλο, άνδρας ή γυναίκα, αυτό το δυαδικό θα λέγαμε μέχρι σήμερα πλαίσιο, αλλά να έχουμε τη δυνατότητα να επιλέξουμε και την ένδειξη άλλου, είναι έτσι ενδεικτικό μιας τάσης που καταγράφεται ευρύτερα στην ελληνική κοινωνία, στην ελληνική κοινότητα και ακριβώς αυτό θα είχε σαν αποτέλεσμα να το βλέπουμε και στο χώρο του σχολείου.

Επίσης ένα άλλο...

Δ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ: Να διακόψω, Σπύρο, να πούμε ότι στην αμερικανική κοινωνία, στην οποία ζω αρκετά, το βλέπουμε σχεδόν καθημερινά στις σχολικές τάξεις αυτό. Ότι υπάρχει ένα πολύ μεγάλο σπάσιμο της δυαδικότητας και υπάρχει διεκδικητικότητα απέναντι σ' αυτό, οπότε θα ήταν μια καλή επιλογή της Ομοσπονδίας, της ομάδας που συγκρότησε αυτό το ερωτηματολόγιο για την ακρίβεια, που έβαλε αυτή την τρίτη επιλογή.

Σπ. ΣΟΥΛΗΣ: Ωραία. Να σχολιάσω θα ήθελα, επίσης, και τις σπουδές όπου εδώ βλέπετε ένα πάρα-πάρα πολύ ισχυρό ποσοστό της τάξης γύρω στο 70%, προσθέτουν το μεταπτυχιακό τίτλο και το διδακτορικό, άρα φτάνουμε γύρω στο 70%, νομίζω ότι είναι καταφανές, που αυτό τι δείχνει; Αυτό αφενός δείχνει, προσέξτε, σε επίπεδο σπουδών έτσι πάρα-πάρα πολύ αυξημένο επίπεδο σπουδών, κοιτάχτε όμως ποιο

είναι το ζήτημα. Μπαίνει ένα ζήτημα γιατί πρέπει να κοιτάμε λίγο και πίσω από τα στοιχεία, ένα ερωτηματικό, ένα σημείο προβληματισμού, αν τελικά αυτή η αύξηση των μεταπτυχιακών τίτλων σπουδών συνεπάγεται και μία αύξηση της αποτελεσματικότητας στο επίπεδο μέσα στην τάξη, μέσα στο τμήμα.

Τι θέλω να πω με άλλα λόγια; Γνωρίζετε πολύ καλά ότι η ανεργία των τελευταίων ετών στο χώρο των εκπαιδευτικών ευρύτερα έχει οδηγήσει πάρα-πάρα πολλούς συναδέλφους και συναδέλφισσες να στραφούν στην απόκτηση μεταπτυχιακών τίτλων στο κομμάτι, στον τομέα της ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης και εδώ είναι ένα σημείο προβληματισμού κατά πόσον αυτό το σημείο το οποίο εντοπίζουμε αποτυπώνεται και μέσα στην πράξη. Και μπαίνει ένα ερώτημα κατά πόσον η απόκτηση ενός μεταπτυχιακού τίτλου στο χώρο της ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης όντως είναι ένας τίτλος που ανταποκρίνεται αν θέλετε σε πραγματικές γνώσεις ή σε πραγματικές αν θέλετε τεχνικές επίλυσης αιτημάτων που έχουν να κάνουν με την αναπηρία και τις ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες.

Και αυτό το λέω γιατί δεν θα πρέπει να κλείνουμε τα μάτια όταν γνωρίζουμε και να το συνδέσω και το πάω και σε μία αργότερα επιλογή που θα δούμε, στο ζήτημα της εμπορευματοποίησης που καταγράφεται στο επίπεδο της ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης ευρύτερα, δηλαδή δεν θα πρέπει να το βλέπουμε αυτό το στοιχείο ανεξάρτητα από το ότι πολύ εύκολα καταβάλλοντας κάποια χρήματα στο όνομα το να αποκτήσω προσόντα, στοιχεία, αν θέλετε ώστε να διοριστώ, καταφεύγω στην απόκτηση τίτλων και εδώ μπαίνει ένα ερώτημα εάν τελικά αυτοί οι τίτλοι είναι όντως επιστημονικές επιλογές ή αν είναι λύσεις, διέξοδοι προς εργασία.

Αυτό προς προβληματισμό. Δεν έχουμε στοιχεία, απλά μία δεύτερη σκέψη. Δεν ξέρω ο Δημήτρης αν θα ήθελε να σχολιάσει κάτι.

Δ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ: Συμφωνώ απολύτως σε όσα είπες και στην έκταση που τα είπες, νομίζω έχεις καλύψει το θέμα, απλά να δώσω τη διάσταση την αμερικανική, ότι έχουμε περισσότερους, πολύ περισσότερους εκπαιδευτικούς στα ειδικά σχολεία, ιδιαίτερα στα ειδικά σχολεία που βλέπουμε τώρα, που έχουνε δεύτερο πτυχίο ή σ' αυτό το υψηλό ποσοστό έχει μεταπτυχιακό και διδακτορικό τίτλο, 70%. Είναι πάρα πολύ υψηλό, δεν έχω τα ακριβή δεδομένα αλλά δεν νομίζω ότι είναι πάνω από 10% στις Ηνωμένες Πολιτείες αυτό το ποσοστό.

Ο λόγος είναι ότι υπάρχει τεράστια εμπορευματοποίηση, στο δικό μου Πανεπιστήμιο για να κάνει κάποιος μεταπτυχιακό θέλει περίπου 16.000 τον χρόνο.

16.000 δολάρια. Παρ' όλη την εμπορευματοποίηση που υπάρχει στην ελληνική πραγματικότητα τελευταία, δεν είναι σ' αυτό τον βαθμό που κατά κάποιον τρόπο να περιορίζει αυτό τον αριθμό.

Επίσης μια άλλη διάσταση είναι ότι από τη στιγμή που καταργήθηκε το ειδικό διδασκαλείο, για να πάρεις μια προτεραιότητα να διοριστείς ως εκπαιδευτικός θέλεις κάτι το επιπρόσθετο. Αυτό ανεβάζει σημαντικά, είναι ένα υλικό θα λέγαμε αντικειμενικό δεδομένο το οποίο ανεβάζει αυτό το ποσοστό. 70%. Είναι πολύ-πολύ μεγάλο το ποσοστό.

Υπάρχει απ' την άλλη το φιλανθικό μοντέλο που εκεί οι σπουδές είναι δωρεάν και σχεδόν είναι υποχρεωτικό πλέον, όλοι οι εκπαιδευτικοί να έχουνε μεταπτυχιακό, αλλά για να δώσω τη διάσταση που είπε και ο Σπύρος ο Σούλης πριν, είναι ότι αυτά τα μεταπτυχιακά δεν είναι μεταπτυχιακά εφ' όλης της ύλης, είναι μεταπτυχιακά πάνω στη διδακτική μεθοδολογία στα σχολεία που θα πας να διδάξεις.

Αυτά ας τα κρατήσουμε, είναι μια πολύ ενδιαφέρουσα συζήτηση, θα μπορούσαμε να μιλάμε για πολλή ώρα, ας πάμε όμως καλύτερα στις επόμενες διαφάνειες.

Σπ. ΣΟΥΛΗΣ: Προχωρούμε στη διαφάνεια 10 και φτάνοντας στη διαφάνεια 10, αυτό στο οποίο πρέπει να μείνουμε είναι αφενός το μεγάλο ποσοστό, μπορεί να σας φαίνεται ότι είναι μικρό αλλά δεν είναι καθόλου μικρό, δεν αναφέρομαι στο χρώμα, αναφέρομαι στο μηδέν, τώρα ως μαθητές μετανάστες, με αναπηρία ή ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, αναφέρομαι όμως στο 30%, ότι υπάρχει ένα ποσοστό 30% μέσα στα νηπιαγωγεία που είναι μαθητές μετανάστες με αναπηρία ή με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, άρα εδώ θα πρέπει πια οργανωμένα και σε επίπεδο αναλυτικών προγραμμάτων, να δοθεί από την πολιτεία μια ιδιαίτερη αν θέλετε πρόνοια. Το ίδιο βέβαια και πρέπει να είναι, να αποτελεί και ένα αίτημα του κλάδου, ότι πρέπει και αυτό το κομμάτι του μαθητικού πληθυσμού που έχουμε στα νηπιαγωγεία να το προσέξουμε.

Επίσης ένα άλλο στοιχείο το οποίο θέλω να δείτε είναι ότι σε μικρότερο από τα 4 έτη έχουμε ένα πολύ μεγάλο - αυξημένο ποσοστό, δηλαδή υπολογίστε κάπου της τάξης του 20 και 15, 35, υπολογίστε κάπου της τάξης του 65% είναι μαθητές που έχουν δεχθεί διάγνωση πριν από τα 4 έτη. Και εδώ μπαίνουν ακόμα δύο ερωτήματα, από ποιους δέχθηκαν διάγνωση, δηλαδή η διάγνωση ότι είναι παιδιά με αναπηρία ή

με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες δόθηκε από κάποιον κρατικό φορέα; Ή έπρεπε οι οικογένειες να στραφούν πάλι σε ιδιώτες για να έχουν αυτή τη διάγνωση;

Να ένα ακόμα στοιχείο, κρατείστε το η λέξη εμπορευματοποίηση, θα το δούμε και στη συνέχεια ως προς το ερώτημα, αυτό είναι ένα στοιχείο και ένα δεύτερο στοιχείο που θέλω να δείτε είναι ότι ακριβώς οι γονείς που πολύ-πολύ νωρίς έχουν έρθει σε επαφή και έχει διαγνωστεί το παιδί τους με κάποια αναπηρία ή με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και έχουν στραφεί σε κάποιους φορείς πριν από το νηπιαγωγείο, φανταστείτε ότι αυτοί οι γονείς σε εισαγωγικά έχουν «αυξημένες» απαιτήσεις από τους συναδέλφους, οι οποίες μπορεί να είναι πραγματικές απαιτήσεις ή να είναι πλασματικές απαιτήσεις που πολλές φορές κέντρα εκτός από τη δημόσια εκπαίδευση οδηγούν τους γονείς, όλοι έχουμε ακούσει ότι κάποια ειδικά κέντρα λένε: μα τι να κάνουν στο σχολείο (:), στο σχολείο δεν στο κάνουν καλά, στο νηπιαγωγείο δεν γίνεται καλή δουλειά, ενώ στο δικό μου κέντρο το ιδιωτικό κέντρο γίνεται καλύτερη δουλειά και όλο αυτό το στοιχείο αν θέλετε επιβαρύνει, γι' αυτό σας είπα πλασματικές απαιτήσεις, τους συναδέλφους εκπαιδευτικούς.

Πάντως η πρώιμη διάγνωση γενικά είναι ένα πολύ σημαντικό ζήτημα το οποίο δεν πρέπει να αφήνεται στο πλαίσιο της ιδιωτικής αν θέλετε πρόνοιας αλλά πρέπει να ακουμπάει στο πλαίσιο της δημόσιας πρόνοιας και να είναι συνδεδεμένο από πάρα-πάρα πολύ νωρίς με τα στοιχεία της ειδικής εκπαίδευσης.

Δημήτρη, έχεις τον λόγο.

Δ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ: Δεν θέλω σ' αυτό.

Σπ. ΣΟΥΛΗΣ: Ωραία. Λέω αν υπάρχει κάτι, γι' αυτό λέω έχεις τον λόγο.

Δ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ: Απλά μια διευκρίνιση για τους μαθητές που είναι μετανάστες και πρόσφυγες και έχουν, επίσης, ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, νομίζω ότι πρέπει να διαβάσουμε ως εξής τη διαφάνεια: ότι οι εκπαιδευτικοί δηλώνουν σε ποσοστό 71% ότι δεν υπάρχει κανένας μαθητής. Αυτό είναι λίγο περίεργο, δηλαδή ότι σε ειδικά σχολεία, στο 71% των εκπαιδευτικών δηλώνει ότι στα σχολεία τους δεν υπάρχει κανένας μαθητής που να είναι μετανάστης και να έχει αναπηρία. Ίσως πρέπει να το δούμε απ' την πλευρά του κοινωνικού κεφαλαίου, δηλαδή των κοινωνικών διασυνδέσεων που έχουν οι οικογένειες που έχουν παιδιά, που είναι μετανάστες και έχουν παιδιά με αναπηρία, ότι τελικά δεν είναι εύκολο να βρούμε μια θέση στα ειδικά σχολεία.

Νομίζω ότι και μετά που λυθεί σε πόσα σχολεία υπάρχει ένας μαθητής με αναπηρία, πόσα υπάρχουν με δύο μαθητές με αναπηρία, τρεις, που είναι μετανάστες και αν δούμε ότι το μέγεθος, το μέσο μέγεθος των ειδικών νηπιαγωγείων σε αριθμό μαθητών είναι 15 μαθητές, το 0, 1 ή 2 είναι θα λέγαμε ίσως χαμηλά ποσοστά, το ποσοστό των μαθητών που γνωρίζω απ' τα στοιχεία που γνωρίζω και την Ελλάδα που είναι στα γενικά, συνολικά στα σχολεία, στο εκπαιδευτικό σύστημα, είναι περίπου το 10% με 12%. Μάλλον έχουμε υποαντιπροσώπηση των μαθητών με αναπηρία όταν το 71% των εκπαιδευτικών δηλώνεται στα σχολεία ότι δεν υπάρχει κανένας μαθητής που να είναι μετανάστης και να έχει αναπηρία.

Σπ. ΣΟΥΛΗΣ: Πάμε στη διαφάνεια 11 όπου εδώ στη διαφάνεια 11 μπαίνει το ερώτημα: αν υπάρχει στο τμήμα συμμαθητές / συμμαθήτριες που θεωρείτε ότι θα ωφελούνταν περισσότερο εάν φοιτούσαν στο γενικό νηπιαγωγείο. Οπότε βλέπετε σε ένα υψηλό ποσοστό της τάξης του 50% δηλώνουν ότι κανένας μαθητής κατά την άποψη των συναδέλφων δεν θα ωφελούνταν σε ένα γενικό νηπιαγωγείο που και αν προσθέσετε και το 30%, το 30,16, όπου δηλώνει μόνο ένας μαθητής μπορεί να ωφελούνταν, καταλαβαίνετε αμέσως ότι μέσα απ' αυτή τη διαφάνεια φαίνεται, προτάσσεται αν θέλετε η αναγκαιότητα της ύπαρξης των ειδικών νηπιαγωγείων. Έτσι; Αυτό θέλω λίγο να το δούμε, να το κρατήσουμε γιατί πολλοί θέτουν σωστά ζήτημα ότι πρέπει να καταργήσουμε τα ειδικά νηπιαγωγεία, εδώ καταφανώς φαίνεται ότι μέσα από την πράξη οι ίδιοι οι συνάδελφοι βλέπουν ότι δεν θα περπατούσε μία τέτοια διάσταση.

Και πάμε στη διαφάνεια 21, όπου εδώ βλέπουμε, επίσης, ένα πάρα-πάρα πολύ έτσι ενδιαφέρον ερώτημα: σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι ο αριθμός των εκπαιδευτικών του ειδικού εκπαιδευτικού προσωπικού και του ειδικού βοηθητικού προσωπικού που τοποθετείται στο νηπιαγωγείο επαρκεί για τα εξατομικευμένα προγράμματα των μαθητών του τμήματος, όπου εδώ βλέπουμε, έχουμε προσθέσει το 19% με το 49,2%, δηλαδή μιλάμε για ένα ποσοστό της τάξης περίπου στο 70%, το 70% των συναδέλφων λένε ότι δεν είναι καθόλου επαρκής αυτός ο αριθμός. Δηλαδή καταγράφεται η έλλειψη του ειδικού εκπαιδευτικού προσωπικού και του ειδικού βοηθητικού προσωπικού.

Και γνωρίζουμε πάρα-πάρα πολύ καλά ότι η ειδική αγωγή και εκπαίδευση για να είναι αποτελεσματική χρειάζεται μία διεπιστημονική, αν θέλετε, αντιμετώπιση, η έλλειψη, δηλαδή, του προσωπικού τόσο του εκπαιδευτικού προσωπικού, του ειδικού εκπαιδευτικού προσωπικού, όσο και του ειδικού βοηθητικού προσωπικού που και εδώ το ειδικό βοηθητικό προσωπικό παίζει σημαντικό ρόλο, γιατί

πρέπει να το βλέπουμε ως σύστημα, τη λειτουργία του ειδικού νηπιαγωγείου, βλέπετε την έλλειψη και γι' αυτό πρέπει να συνεχίσει να είναι αίτημα του κλάδου ευρύτερα η αύξηση των θέσεων.

Όπως επίσης και ένα άλλο στοιχείο που πρέπει λίγο να μείνουμε είναι σε ποιο βαθμό βοηθούν το εκπαιδευτικό σας έργο τα υπάρχοντα αναλυτικά προγράμματα και το πλαίσιο αναλυτικού προγράμματος ειδικής αγωγής, που εξίσου σε ένα βαθμό υπολογίστε 60% έρχεται να πει ότι δεν έχουμε κανονικό αναλυτικό πρόγραμμα, θέλει μία επικαιροποίηση. Και αυτό είναι αλήθεια. Συνάδελφοι, πρέπει να το σκεφτούμε και να το προτάξουμε αυτό.

Το είπε στην αρχή και ο κ. Αναστασίου, ότι στο όνομα της συμπερίληψης, της ένταξης, τι κάναμε; Οδηγηθήκαμε να λέμε ότι βάλουμε μέσα στο αναλυτικό πρόγραμμα θεματικές που αφορούν ευρύτερα την ειδική εκπαίδευση αλλά στην πράξη το ειδικό σχολείο, είτε νηπιαγωγείο, είτε δημοτικό, θα το δούμε και στη συνέχεια, δεν έχει υποστηριχθεί. Η αναπηρία δεν αντιμετωπίζεται με ευχολόγια και με γενικές φιλοσοφικές διαστάσεις αν θέλετε.

Όλοι μας είμαστε υπέρ της συμπερίληψης αλλά το να είμαι υπέρ της συμπερίληψης δεν πάει να πει ότι στο όνομα του υπέρ της συμπερίληψης δεν θα πρέπει να προτάξω και να δουλέψω πάνω στο υλικό το οποίο χρειάζεται για να προχωρήσει η παρεχόμενη ειδική εκπαίδευση. Είναι τεράστιο το έλλειμμα και πρέπει να μπει προμετωπίδα του κλάδου ακριβώς η συγγραφή αναλυτικών προγραμμάτων, η επικαιροποίηση των αναλυτικών προγραμμάτων, πραγματικά για να είμαστε πιο αποτελεσματικοί.

Δ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ: Σπύρο, επειδή συμμετείχες νομίζω και εγώ συμμετείχα στα παλιότερα αναλυτικά προγράμματα, είναι αυτά που είχαν γίνει το 2002 - 2004, έτσι δεν είναι;

Σπ. ΣΟΥΛΗΣ: Ναι και τα οποία όμως ποτέ δεν πέρασαν το Ελληνικό Κοινοβούλιο, έτσι;

Καταγράφηκαν, οι συνάδελφοι κάνουνε χρήση αλλά θα ξέρετε το φοβερό αυτό στοιχείο, ότι ενώ γράφηκαν δεν εγκρίθηκαν από το Ελληνικό Κοινοβούλιο γιατί απλά δεν κατατέθηκαν να εγκριθούν από το Ελληνικό Κοινοβούλιο και έτσι με ένα πλαίσιο αναλυτικού προγράμματος ειδικής αγωγής, το λεγόμενο το παλιό έτσι, που το ξέρετε, το βλέπετε τη συντομογραφία και οι συνάδελφοι κατεβάζουν όπου βρίσκουν το..., αυτές οι προτάσεις που είχαν γίνει και στην οποία συμμετείχα

και εγώ και ο Δημήτρης, είτε το αξιοποιούν. Δηλαδή θέλει πολλή δουλίτσα. Και δεν θέλει πολλή δουλίτσα, απλά θέλει θα σας έλεγα απαίτηση πια του κλάδου με μία ατζέντα, συγκεκριμένα τι πρέπει να κάνουμε στο επίπεδο της ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης.

Και πάμε γρήγορα στην 22, υπάρχει μια σειρά από την 22 έως την 26, μην κατέβουμε, ας μείνουμε την 22, είναι μία διαφάνεια η οποία μιλάει για την επάρκεια του ψηφιακού ευρύτερα εξοπλισμού των ειδικών νηπιαγωγείων, αυτό το οποίο θα σας πω είναι σε όλη αυτή τη σειρά των διαφανειών, καταγράφεται η έλλειψη της πραγματικής υποστήριξης σε ψηφιακό επίπεδο, σε ψηφιακό εξοπλισμό του ειδικού νηπιαγωγείου. Αυτό κρατείστε το. Δηλαδή δαπανώνται χρήματα πολλά αλλά δεν ξέρω γιατί αυτά τα χρήματα δεν μετασχηματίζονται, αν δαπανώνται έτσι (;), λέω, έτσι ακούμε τουλάχιστον ότι ξοδεύονται πολλά χρήματα, αν αυτά μετασχηματίζονται και φτάνουν στο τελευταίο σε εισαγωγικά ειδικό νηπιαγωγείο. Απ' ό,τι φαίνεται οι συνάδελφοι δηλώνουν ότι δυστυχώς δεν φτάνουν.

Και να πάμε στην...

Δ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ: Να πω για να προσθέσω μόνο κάτι πρόσθετα, συμφωνώντας σ' αυτά που είπες, ότι ακούμε ψηφιακή εποχή, όντως έχουνε γίνει βήματα στην ψηφιακή εξυπηρέτηση των πολιτών, αλλά δείγματα στα ειδικά νηπιαγωγεία και στα ειδικά δημοτικά δεν έχουνε γίνει. Ο ψηφιακός εξοπλισμός είναι πάρα πολύ χαμηλός και για τους εκπαιδευτικούς και για τους μαθητές και για τις τάξεις, αλλά βλέπω και παιδικά λογισμικά, δηλαδή τα λογισμικά που έχω είναι σε συγκεκριμένες: στις ... αναπηρίες, για τον αυτισμό. Είναι πάρα πολύ χαμηλά. Δηλαδή ένα 8% των εκπαιδευτικών μόνο δηλώνει ότι είναι αρκετός, επαρκής αυτός ο εξοπλισμός. Η συντριπτική πλειοψηφία δηλώνει ότι δεν έχουν εξοπλισμό γι' αυτές τις ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες ψηφιακό.

Στ. ΣΟΥΛΗΣ: Και αν πάμε στη διαφάνεια 26, θα δείτε ότι δεν είναι ότι μας λείπει μόνο ο ψηφιακός εξοπλισμός αλλά ταυτόχρονα απουσιάζουν γενικά όλα εκείνα τα υλικά τα οποία όντως θα βοηθούσαν, θα ενθάρρυναν τον μαθητή για να αναπτύξει επικοινωνία και δεν είναι μόνο ότι απουσιάζουν τα υλικά, αλλά απουσιάζουν και τα αντίστοιχα ενισχυτικά, δείτε εναλλακτικά ενισχυτικά προγράμματα επικοινωνίας, όπου σε ένα ποσοστό 70%, το 31% δηλώνει ότι δεν υπάρχουν καθόλου και έρχεται και ένα ποσοστό άλλο 41% που λέει ότι υπάρχουν ελάχιστα τέτοια εναλλακτικά ενισχυτικά προγράμματα και αν λάβουμε υπόψη μας ότι τα ειδικά νηπιαγωγεία είναι σχεδόν γεμάτα από μαθητές με διαταραχή αυτιστικού φάσματος, καταλαβαίνετε πόσο θα μας ήτανε χρήσιμα.

Άρα εδώ βλέπω ότι και το αντίστοιχο υλικό δεν επαρκεί και δεν είναι μόνο στη συγκεκριμένη διαφάνεια, είναι μια σειρά από διαφάνειες, οπότε αν προχωρήσουμε, το βλέπετε και στη διαφάνεια 27, το υλικό που θα μπορεί να βοηθήσει δεν υπάρχει και θέλω να μείνετε στην τελευταία-τελευταία πρόταση στο ερώτημα: προκειμένου να φέρετε εις πέρας τα προγράμματα για τους μαθητές σας, έχει χρειαστεί να χρησιμοποιήσετε προσωπικό σας υλικό; Ή σημαντικό προσωπικό εξοπλισμό;

Και εδώ για κοιτάχτε τι λέει το 3,2%; Σχεδόν πάντα και έρχεται και το 38% που λέει αρκετά συχνά. Αυτό τι σημαίνει; Σημαίνει ότι οι εκπαιδευτικοί αναγκάζονται με ίδια μέσα να ανακαλύψουν, να βρουν, να αξιοποιήσουν το οποιοδήποτε υλικό έχουν, προκειμένου να υποστηρίξουν αυτές. Ναι, γνωρίζουμε ότι ο εκπαιδευτικός με κάθε τρόπο θέλει να υποστηρίξει τον μαθητή του, αλλά καταλαβαίνετε ότι αν ερχόταν η πολιτεία και έδινε αυτά τα στοιχεία, θα ήταν πολύ πιο εύκολο το έργο ή να το πω διαφορετικά δεν θα χαλιόταν τόσο ανθρώπινο δυναμικό και δεν θα υπήρχε τόση ανθρώπινη κόπωση, γιατί ο νηπιαγωγός / η νηπιαγωγός που σκέπτεται τι θα κάνω εγώ για τον Γιώργο, τη Μαρίνα, τον Κώστα, να φέρω αυτό το υλικό, να δημιουργήσω εκείνο το υλικό, να κουβαλήσω το άλλο, αυτό όλο θα το είχε σαν χρόνο για να πει πώς θα είναι πιο αποτελεσματική η διδασκαλία μου όταν θα ήξερα ότι έχω το σύνολο του υλικού.

Επομένως είναι ένα στοιχείο το οποίο πρέπει να το έχουμε στο μυαλό μας. Δηλαδή σκεφτείτε ότι είναι ελάχιστο το ποσοστό που λέει ότι ποτέ δεν χρειάστηκε να φέρω κάτι δικό μου, έτσι (;), είναι το 3,2 σπάνια. Δηλαδή όλο το υπόλοιπο ποσοστό, όλοι οι υπόλοιποι οι συνάδελφοι θα απαντούν ότι χρειαζόμαστε το δικό μας υλικό.

Λοιπόν, είναι ένα σημείο που ακριβώς δείχνει την ένδεια των μέσων των υλικών όχι μόνο του ψηφιακού υλικού αλλά όλων εκείνων των υλικών που θα μπορούσαν να βοηθήσουν ώστε να είμαστε αποτελεσματικότεροι.

Δ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ: Να συμπληρώσω κάτι γιατί είναι πολύ σημαντικό αυτό που λες, είναι ένα 97%. Το 97% βάζει απ' την τσέπη του. Βάζει, στερείται από το ευ ζην για να εκπληρώσει τη λειτουργία του. Το θεωρεί κάτι περισσότερο από επάγγελμα. Και αυτό είναι σε πλήρη αντίθεση με την εικόνα που πολλές φορές περνάν οι εφημερίδες και τα μέσα μαζικής επικοινωνίας, τα συστημικά μέσα μαζικής επικοινωνίας, για την εικόνα του εκπαιδευτικού που πάει στα σχολεία. Σε πλήρη αντίθεση. Και δεν νομίζω ότι κάποιος λέει ψέματα, βλέπει ένα ερωτηματολόγιο και λέει ψέματα γι' αυτό, παρόλο που είναι οι ερωτήσεις αυτοαναφοράς.

Οι άνθρωποι βάζουν απ' την τσέπη τους, στερούνται από το δικό τους εισόδημα για να εκπληρώσουν τον ρόλο τους. Πραγματικά, δηλαδή, είναι ένα πολύ-πολύ εντυπωσιακό στοιχείο που είναι και θρυμματίζει αυτή την εικόνα που δίνεται συστηματικά από τα μέσα μαζικής επικοινωνίας, πολλές φορές για πολιτικούς λόγους, έτσι; Το οποίο βέβαια είναι, πάει να απορεί κάποιος πώς μπορείς να αλλάξεις το σχολείο χωρίς τους βασικούς πρωταγωνιστές του. Όταν καταρρακώνεις το ηθικό αυτό των πρωταγωνιστών που φυσικά είναι οι εκπαιδευτικοί. Δεν μπορεί να αλλάξεις σχολείο χωρίς να έχεις μαζί σου τους εκπαιδευτικούς, δεν γίνεται. Προς το καλύτερο. Προς το χειρότερο μπορεί να το αλλάξεις.

Σπ. ΣΟΥΛΗΣ: Πάμε, λοιπόν, στη διαφάνεια, ήδη φαίνεται, είμαστε στη διαφάνεια 29, όπου εδώ μπαίνει ένα ζήτημα κατά πόσον αξιολογούν τα προγράμματα της ειδικής διδασκαλίας οι συνάδελφοι. Εδώ θα δείτε ότι υπάρχει ένα ζήτημα ότι ενώ βλέπουν οι συνάδελφοι σε αρκετά καλά και σε πολύ το ζήτημα της ανάπτυξης γνωστικών δεξιοτήτων, όταν πάμε στο ζήτημα της ανάπτυξης κοινωνικών σχέσεων, βλέπετε ότι το 49,2% λέει ελάχιστα και έχουμε περίπου και άλλο ένα μικρό ποσοστό που λέει ότι καθόλου, δηλαδή σκεφτείτε ότι ξεπερνά σε ποσοστό το 52% που δηλώνει ότι δεν μπορούμε να αναπτύξουμε κοινωνικές σχέσεις ή δεν πετυχαίνουμε μέσω των προγραμμάτων που έχουμε τις κοινωνικές σχέσεις.

Αυτό είναι ένα στοιχείο το οποίον πρέπει να το κρατήσουμε, όπως επίσης να κρατήσουμε και το 50% που λίγο παραπάνω στην μπάρα βλέπετε στο ζήτημα ανάπτυξης συμμετοχής στην κοινότητα, βλέπετε το 50% λέει ότι ελάχιστα πετυχαίνουμε, πολύ ωραία, την ανάπτυξη συμμετοχής στην κοινότητα, καθόλου ένα ποσοστό έρχεται στο 9,5% και ένα 41,3% λέει ελάχιστα, που αυτό σημαίνει τη σχέση του ειδικού νηπιαγωγείου ευρύτερα με αυτό που λέμε κοινότητα, επομένως αυτά είναι κάποια στοιχεία για το κατά πόσον θα μπορούσαμε να βλέπουμε μία κατεύθυνση του ειδικού νηπιαγωγείου σε ένα πλαίσιο δραστηριοτήτων που μέσα απ' αυτές τις δραστηριότητες να ετοιμάζονταν οι μαθητές σε ένα σχέδιο συμπεριληπτικό.

Δηλαδή, τα προγράμματα τα οποία υπάρχουν δεν ενισχύουν ούτε τις κοινωνικές σχέσεις αλλά ούτε και τη συμμετοχή. Που αυτό αποτελεί προϋπόθεση γιατί ξέρουν πολύ-πολύ καλά ότι όσο πιο νωρίς κατευθυνόμαστε συμπεριληπτικά, δηλαδή σε μία κατεύθυνση έτσι ενταξιακή, τόσο αποτελεσματικότερα το πετυχαίνουμε, καθώς μεγαλώνει η ηλικία του μαθητή.

Όμως τα προγράμματα δεν είναι κατάλληλα. Άρα θέλει και εδώ μία ιδιαίτερη φροντίδα αναφορικά με τα προγράμματα τα οποία έχουμε στο ειδικό

νηπιαγωγείο. Και βέβαια θέλω να σχολιάσω και το τελευταίο, την τελευταία μπάρα, το αίσθημα ασφάλειας.

Ξέρετε, συνάδελφοι, η ασφάλεια είναι ένα σημαντικό στοιχείο για τον μαθητή, αλλά είναι εξίσου σημαντικό και για τον εκπαιδευτικό, δηλαδή κατά πόσον διαμορφώνεται αυτό το αίσθημα ασφάλειας στους μαθητές, στους μικρούς μαθητές, στους μικρούς ειδικά μαθητές, και βλέπετε ότι με την υφιστάμενη παροχή προγραμμάτων αυτό δεν πετυχαίνεται.

Δημήτρη, θέλεις κάτι;

Δ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ: Όχι, όχι, τα κάλυψες, νομίζω, απόλυτα.

ΣΠ. ΣΟΥΛΗΣ: Πολύ ωραία.

Και προχωρούμε, είμαστε στη διαφάνεια 31, όπου έχουμε μπει πια στο βασικό πυρήνα κατά πόσο τα προγράμματα βοηθούν, αν θέλετε, σε μία ενταξιακή, έχουν μια ενταξιακή κατεύθυνση, και σε μία κατεύθυνση ως πούμε συνεκπαίδευσης, συμπεριληπτική αν θέλετε κατεύθυνση, όπου εδώ θα δείτε ότι δηλώνεται από τους συναδέλφους ότι δεν είναι καθόλου όπως τη βλέπετε, τα προγράμματα της εκπαίδευσης για τα γενικά σχολεία και βλέπετε γύρω στο 58,7%, έχουμε και ένα 25,4% που λέει ότι σχεδόν αν αθροίσετε τα δύο νούμερα φτάνουμε στο 85 περίπου, 84%, ότι δεν βοηθάνε.

Θέλω, επίσης, να μείνω λίγο και στο θέμα της συμμετοχής των γονέων, βλέπετε ότι εξίσου σε ένα πολύ υψηλό ποσοστό, σε ένα 77% πάλι δεν έχουμε συμμετοχή γονέων. Αυτό πρέπει να διαβαστεί πολλαπλώς, δηλαδή αφενός καταγράφεται το ζήτημα ότι οι γονείς δεν θα μπορέσουν να υποστηρίξουν τα παιδιά τους στο σπίτι κάτω από τις κατευθύνσεις που θα πάρουν από τους συναδέλφους που είναι στο νηπιαγωγείο, αυτό είναι ένα πρώτο στοιχείο και ένα δεύτερο στοιχείο ότι η μη συμμετοχή των γονέων σε όλα αυτά τα προγράμματα του νηπιαγωγείου δεν διευκολύνει, αν θέλετε, και δράσεις οι οποίες θα οδηγούσαν προς την κοινότητα. Δηλαδή φανταστείτε ότι για να βγει ένα νηπιαγωγείο να πάει μία βόλτα στη γειτονιά δεν αρκεί να συνοδεύεται από έναν νηπιαγωγό, θα σας τα πει και ο συνάδελφος, ο κ. Αναστασίου, πρέπει να υπάρχουν αρκετοί γονείς οι οποίοι θα συνοδέψουν τους μαθητές.

Όταν λοιπόν δεν υπάρχει αυτή η συνεργασία, δεν υπάρχει αυτή..., όταν λέω συνεργασία δεν διευκολύνεται μέσω του προγράμματος αυτή η διαδικασία, καταλαβαίνετε ότι μένει μέσα σε μία «γυάλα» σε εισαγωγικά, παρά το γεγονός ότι οι

εκπαιδευτικοί θέλουν να πετύχουν κάτι άλλο και θα το δούμε σε διαφάνεια στη συνέχεια, δηλαδή να πετύχουν ως πούμε μια συμπεριληπτική έτσι κατεύθυνση, να έχει το πρόγραμμά τους, αναγκάζονται να ενδυναμώσουν τον διαχωρισμό και τη διαχωριστική εκπαίδευση.

Δ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ: Να συμπληρώσω τη διπλή ανάγνωση που είπες στην αρχή, την πολλαπλή ανάγνωση, σε σχέση με τα προγράμματα στην εκπαίδευση στα γενικά σχολεία που είναι πραγματικά ένα εντυπωσιακό μικρό ποσοστό, γύρω στα 15%.

Αυτό πρώτα-πρώτα μπορεί να το δούμε και από την άποψη ότι αν υπήρχε σε μια διαφάνεια που δεν την δείξαμε, ότι μόνο ένα 50% των ειδικών νηπιαγωγείων είναι συστεγαζόμενα ή σε γειτονική απόσταση με γενικά σχολεία. Αυτή η απόσταση δεν βοηθάει. Όταν, δηλαδή, είναι αρκετά μακριά ή δεν συστεγάζονται δεν βοηθάει το δομικό πρόβλημα, ότι δημιουργεί και ένα ουσιαστικό πρόβλημα στη λειτουργία.

Σπ. ΣΟΥΛΗΣ: Εάν πάμε στη διαφάνεια 9, συγνώμη, Δημήτρη, γιατί μπορεί να πάει ο συνάδελφος στη διαφάνεια 9, πίσω, αν θυμάμαι καλά, εδώ θα το δείτε αυτό που λέει τώρα ο κ. Αναστασίου.

Δ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ: Και περισσότερο. Είχα υπόψη μου στα δημοτικά. Ναι, ναι.

Μισό λεπτό. Όχι, εντάξει. Με γενικό νηπιαγωγείο - δημοτικό είναι το 23%. Το 24% είναι μόνο. Είναι πολύ περισσότερα, είναι πολύ λίγα, δηλαδή, αυτά. Είναι πολύ περισσότερο από το 50% που έλεγα. Δηλαδή το 70% δεν είναι κοντά σε γενικό νηπιαγωγείο ή σε γενικό δημοτικό. Αυτό δεν βοηθάει. Είναι ένα δομικό θέμα. Και έχει να κάνει με το θέμα πώς χτίζονται τα νηπιαγωγεία και πώς χτίζονται και τα δημοτικά. Με ποια, δηλαδή, ότι δεν είναι απλά ένα αρχιτεκτονικό θέμα, είναι και ένα θέμα σχεδιασμού που αφορά τη συμπερίληψη.

Πάμε στη διαφάνεια που υπήρχε, η 35.

Σπ. ΣΟΥΛΗΣ: 35. Λοιπόν, εδώ βλέπετε το ερώτημα το οποίο συσχετίζεται με το προηγούμενο, πόσοι ικανοποιημένοι αισθάνεστε απ' τις συνεργασίες με τους γονείς των μαθητών; Εδώ βλέπετε ότι σχεδόν το 73% δηλώνει ότι είμαστε πολύ ευχαριστημένοι ή αρκετά ευχαριστημένοι. Αυτό τι δείχνει; Δείχνει ότι από την πλευρά των συναδέλφων επιδιώκεται αυτή η συνεργασία, γι' αυτό δηλώνουν ότι είναι ευχαριστημένοι, αλλά αν σκεφτούμε την προηγούμενη διαφάνεια που λέγαμε ότι δεν υπάρχουν τα αντίστοιχα προγράμματα που να διευκολύνουν τις κοινές δράσεις, καταλαβαίνετε ότι αυτό τελικά δεν βοηθάει στη συμπεριληπτική, αν θέλετε, κατεύθυνση

που, τέλος πάντων, επικαλείται αυτή τη στιγμή και το Υπουργείο και η κεντρική πολιτική γραμμή, τη συμπεριληπτική έτσι κατεύθυνση. Όταν δεν έχεις τα μέσα εε δεν μπορεί να γίνει. Δηλαδή ενώ οι συνάδελφοι δηλώνουν ότι ναι, είμαστε ευχαριστημένοι, γιατί πραγματικά οι γονείς τους οποίους τους λέμε έρχονται, συνεργάζονται, μας ακούνε, κάνουνε, προσπαθούμε να κάνουμε πράγματα, αλλά δεν έχουμε τέτοια αντίστοιχα προγράμματα.

Για να δούμε και την 36, όπου στην 36 διαφάνεια τι βλέπουμε; Βλέπουμε τις αντιλήψεις των συμμετεχόντων πάνω σε ζητήματα ευρύτερα που έχουν να κάνουν με την ειδική αγωγή και τη συμπερίληψη, δηλαδή γύρω από τον διάλογο που γίνεται γύρω απ' την ειδική αγωγή και συμπερίληψη, όπου εδώ είναι ενδεικτική σ' αυτή τη διαφάνεια, θέλω να πάμε στην τελευταία-τελευταία μπάρα, στο ερώτημα: υπάρχει κατάλληλη κρατική υποστήριξη ώστε να δοθούν στους μαθητές / μαθήτριες ισότιμες ευκαιρίες για την εκπαίδευσή τους;

Προσέχτε εδώ το νούμερο, 36,5% λέει διαφωνεί, ότι δηλαδή δεν υπάρχει κρατική υποστήριξη, αυτό σημαίνει διαφωνεί απόλυτα και υπάρχει και ένα 31,7% που διαφωνούν. Δηλαδή αν το αθροίσουμε το ποσοστό φτάνουμε στο 68% που λέει ότι δεν υπάρχει αυτή η κρατική υποστήριξη ώστε να έχουμε τελικά αυτό που όλοι επικαλούνται, ισότιμες ευκαιρίες εκπαίδευσης. Έτσι; Μπορεί βιβλιογραφικά να λέμε και να υπάρχει ένας λόγος, μια πολιτική ορθότητα που να λέει ότι στηρίζουμε τα άτομα με αναπηρία, ισότιμες ευκαιρίες για όλους κτλ. - κτλ., στην πράξη όμως οι συνάδελφοι εντοπίζουν ότι αυτό δεν γίνεται. Εντάξει; Δεν λαμβάνουμε υπόψη μας τη μπάρα τη ...,5, έτσι; Ναι, ναι, ακριβώς.

Δ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ: Δηλαδή βλέπουμε ότι στη διακήρυξη με την πράξη υπάρχει μια πολύ μεγάλη απόσταση. Δεν είναι μόνο ελληνικό φαινόμενο, είναι γενικά.

Σπ. ΣΟΥΛΗΣ: Έτσι; Και ομοίως όπως και οι συνάδελφοι εντοπίζουν, οι οποίοι γνωρίζουν ακριβώς τι γίνεται, δείτε και λίγο παραπάνω, είναι η 3^η μπάρα, οι οικογένειες των μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στηρίζονται οικονομικά επαρκώς από την πολιτεία; Έρχονται, λοιπόν, οι ίδιοι οι συνάδελφοι να πουν ότι σε ένα πολύ μεγάλο ποσοστό πάμε πάνω από το..., περίπου στο 60%, φανταστείτε το, δεν στηρίζονται οικονομικά, το βλέπουν, έχουν καθημερινή επαφή οι συνάδελφοι με τις οικογένειες, ξέρουν ακριβώς τι συμβαίνει σε κάθε σπίτι και αν θέλετε είναι αποτύπωση μιας πραγματικότητας. Και αυτή η αποτύπωση είναι ότι χρειάζονται υποστήριξη περισσότερο οι οικογένειες που έχουν παιδί ή παιδιά με αναπηρία ή ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες.

Να προχωρήσουμε στην...

Δ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ: ΟΚ. Ήθελα να συμπληρώσω απλά...

Σπ. ΣΟΥΛΗΣ: Κάνε το σχόλιο, κάνε το σχόλιο, Δημήτρη.

Δ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ: Απλά για την εμπορευματοποίηση που το είχες αναφέρει προηγουμένως, ότι βλέπουμε ένα ποσοστό περίπου 75%, με 15%, 16%, δεν είμαι σίγουρος και συμφωνεί ότι η εμπορευματοποίηση της ειδικής εκπαίδευσης αυξάνεται διαρκώς. Είναι πολύ μεγάλο, αν αθροίσετε το 47,6 με το 28,6. Και μόνο ένα 7,9 διαφωνεί με τη συγκεκριμένη πρόταση, που δείχνει τις διαστάσεις θα λέγαμε του φαινομένου, δεν θέλω να πω τίποτα περισσότερο, το έχεις αναλύσει.

Σπ. ΣΟΥΛΗΣ: Ναι. Η οποία αυτή εμπορευματοποίηση δεν έχει μόνο να κάνει με τους συναδέλφους εκπαιδευτικούς αλλά έχει να κάνει και με τις οικογένειες, δηλαδή όποιος τελικά βρίσκεται στον χώρο της ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης καταλαβαίνει ακριβώς αυτή την εμπορευματοποίηση.

Και πάμε στη διαφάνεια 41, όπου συνεχίζουμε και μένουμε, θέλω να μείνουμε στις δύο τελευταίες μπάρες: πώς βλέπετε την κατάργηση των ειδικών σχολείων (;), όπου εδώ καταφανώς το 90% διαφωνούν. Αυτό είναι μία πραγματικότητα. Και σωστά διαφωνούν οι συνάδελφοι και έρχεται και η κατάργηση κάθε μορφής ειδικής εκπαίδευσης που ξεπερνάει το 94%, γύρω στο 94% περίπου, 93,7%, που λέει και ότι σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να γίνει κατάργηση κάθε μορφής ειδικής εκπαίδευσης.

Ακριβώς οι συνάδελφοι της τάξης, οι συνάδελφοι της πράξης πέρα από τα θεωρητικά μοντέλα τα οποία μπορούμε να τα αναλύσουμε με τις ώρες, βλέπουν ότι δεν πρέπει όχι απλά να καταργηθούν τα ειδικά σχολεία και κάθε μορφή ειδικής εκπαίδευσης, αντιθέτως επιβάλλεται να έχουμε νέα σχολεία. Ή να το πω διαφορετικά επιβάλλεται πια να δώσουμε περισσότερους πόρους ώστε να οδηγηθούμε πραγματικά αν θέλουμε ένα συμπεριληπτικό σχολείο, να οδηγηθούμε σε τέτοιους όρους που θα μπορούσε το γενικό σχολείο να δεχθεί μέσα και μαθητές με αναπηρία. Εφόσον αυτό δεν γίνεται αυτή τη στιγμή χρειάζεται οπωσδήποτε ενίσχυση των ειδικών σχολείων και ευρύτερα της ειδικής εκπαίδευσης.

Εδώ σταματώ και φεύγουμε από εδώ για να πάμε στα δημοτικά σχολεία και να δώσω τον λόγο στον Δημήτρη.

Δ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ: Ευχαριστώ πάρα πολύ, Σπύρο. Ας πάμε στη διαφάνεια 49. Πάλι έχουμε τη διάθεση που τόνισε ο Σπύρος προηγουμένως, ότι έχουμε αυξημένα

προσόντα, κάναμε μία ολόκληρη συζήτηση επάνω σ' αυτό, δεν θέλω να την επαναλάβω, επίσης να δούμε και τη διάσταση ότι ένα ποσοστό των εκπαιδευτικών δεν επιθυμεί να δηλώσει φύλο, που πάλι έχει να κάνει με αυτό το σπάσιμο της δυαδικότητας που πλέον και εδώ στις έρευνες που κάνουμε το αναγνωρίζουμε βάζοντας μια διάσταση άλλο ή δεν επιθυμώ να δηλώσω.

Πάμε στη διαφάνεια 50, για να τονίσουμε τα στοιχεία που δεν έχουμε τονίσει. Βλέπουμε μια σχέση εργασίας, ότι ένα μεγάλο ποσοστό είναι, θα λέγαμε, σε ανασφάλεια και ελαστικές σχέσεις εργασίας, αναπληρωτής, προσλαμβάνεται για ένα συγκεκριμένο είτε με ΕΣΠΑ, είτε χωρίς, ένα συγκεκριμένο διάστημα και αυτό χάνει μια μονιμότητα, που θα έπρεπε να έχουν τα παιδιά μέσα στα σχολεία, είναι μεγάλο το ποσοστό το 34%, είναι αναπληρωτές.

Το άλλο στοιχείο που τονίζεται αντιπροσωπευτικό του δείγματος, βλέπουμε ότι έχουμε, είπαμε, και δείκτη ΝΤΕΣ μέσα στο δείγμα. Το τρίτο, στην κάτω μπάρα, τα χρόνια υπηρεσίας, βλέπουμε ότι πάνω από το 50%, αν προσθέσουμε το 24,81, 17,78 και 20% είναι κάτω από 15, έχουνε κάτω από 15 χρόνια υπηρεσίας, θα λέγαμε ότι υπάρχει μια φρεσκάδα στα ειδικά δημοτικά που δεν τη συναντάς στα γενικά σχολεία, ξέρω ότι στα γενικά σχολεία η εικόνα είναι λίγο αντίστροφη, είναι οι περισσότεροι επάνω από 15 χρόνια υπηρεσίας. Είναι πολύ ενδιαφέρον αυτό το στοιχείο, ότι έχουμε μάλλον νεότερο κόσμο με βάση τα χρόνια υπηρεσίας στα ειδικά δημοτικά.

Στ. ΣΟΥΛΗΣ: Μόνο ένα σχολιασμό. Να θύμιζα, να τονίσω αυτό που είπε πριν ο Δημήτρης, ότι μιλάμε για ειδικά σχολεία, δηλαδή τα ειδικά σχολεία δεν θα έπρεπε να έχουνε κανένα αναπληρωτή. Δεν μιλάμε γιατί κάποιιοι συνάδελφοι τώρα που μπορεί να με παρακολουθεί ίσως έχει την αίσθηση ότι μιλάμε και έχουμε πάρει απαντήσεις και από συναδέλφους που δουλεύουν σε παράλληλες στηρίξεις κτλ. Όχι, μιλάμε για τα ειδικά σχολεία. Τα ειδικά σχολεία, που εκεί δεν δικαιολογείται σε ειδικό δημοτικό σχολείο να έχουμε το 30% να είναι αναπληρωτές. Σε καμία περίπτωση.

Δ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ: 52. Να δούμε εδώ πέρα ότι πάλι το στοιχείο, αυτό είχα όταν μιλάω για το νηπιαγωγείο, σε ένα νηπιαγωγείο είναι μεγαλύτερο, ότι μόνο ένα 45%, 45,56% συστεγάζεται ή είναι κοντά σε ειδικό δημοτικό. Είναι πάλι ένα ζήτημα που δεν μπορούμε να πούμε ότι η κατασκευή ενός ειδικού δημοτικού είναι ένα στενά αρχιτεκτονικό ζήτημα. Είναι αν θέλετε ένα κοινωνικό πολιτικό ζήτημα, έχει κοινωνικοπολιτική διάσταση.

Γι' αυτό η απόσταση δεν βοηθάει, η μακρινή απόσταση δεν βοηθάει τις κοινές δράσεις και αυτό που λέμε ένα συμπεριληπτικό όραμα.

Επίσης ένα άλλο ενδιαφέρον στοιχείο σ' αυτό είναι το ολοήμερο, ότι δεν υπάρχει ολοήμερο, ότι μόνο το 38% είναι σε ολοήμερο. Δηλαδή τα παιδιά φεύγουν στις 1 και τέταρτο. Φανταστείτε ότι αυτοί οι γονείς που αντιμετωπίζουν το μεγαλύτερο βάρος απ' ό,τι σε σχέση με ένα..., να έχεις ένα τυπικά αναπτυσσόμενο παιδί, απ' ό,τι να έχεις ένα παιδί με αναπηρία, είναι πολύ μεγαλύτερη η ένταση. Η ένταση μέσα στο ζευγάρι, η ένταση μέσα στην οικογένεια και ενώ υπάρχει αυτή η ένταση τα ολοήμερα ειδικά δημοτικά είναι πάρα πολύ, αυτό το ποσοστό είναι πάρα πολύ μικρό. Μόνο 38% είναι σε ολοήμερο σχολείο και τα παιδιά μπορεί να καθίσουν μέχρι τις 4. Και οι γονείς μπορεί να έχουν μια πρόσθετη βοήθεια. Που σημαίνει και αν το δούμε και απ' την πλευρά της οικογένειας, αυτό σημαίνει ότι κάποιος απ' τους γονείς και σε μια πατριαρχική κοινωνία φυσικά η μητέρα τις περισσότερες φορές, στις περισσότερες περιπτώσεις, δεν δουλεύει, για να παίρνει το παιδί στις 1.30. Πολύ λίγες δουλειές σταματούν στη 1 και τέταρτο.

Είναι πραγματικά εντυπωσιακό θέμα ότι δεν υπάρχουν ολοήμερα ειδικά δημοτικά σχολεία. Ένα ενδιαφέρον στοιχείο που ίσως να το κρατήσουμε για τις επόμενες διαφάνειες είναι ότι αν πάμε στον αριθμό μαθητών, εκεί που λέει το 60% περίπου είναι και μάλιστα η μεγαλύτερη μπάρα, το μεγαλύτερο ύψος της μπάρας είναι μεταξύ 21 και 30, θα λέγαμε ότι με βάση τα δεδομένα που έχουμε ότι το μέσο δημοτικό, το ειδικό δημοτικό σχολείο έχει 21 με 30 μαθητές. Ας το κρατήσουμε αυτό για μετέπειτα.

Πάμε στην επόμενη διαφάνεια. Η 53. Βλέπουμε ότι οι μαθητές που έχουνε φοιτήσει στο παρελθόν στο γενικό σχολείο είναι πολύ λίγοι, συνήθως τα παιδιά πηγαίνουν στο γενικό σχολείο. Στην άλλη, στο δίπλα γράφημα που θα ήθελα, επίσης, να σχολιάσω, σχολιάσαμε και στα νηπιαγωγεία, ότι το 60% των εκπαιδευτικών δηλώνουν ότι δεν έχουνε κανένα μαθητή που να είναι μετανάστης και έχει αναπηρία. Πάλι το θέμα του κοινωνικού κεφαλαίου. Δηλαδή όταν λέμε κοινωνικό κεφάλαιο δεν έχουμε, οι μετανάστες επειδή συνήθως είναι λόγω της εργασίας είναι περισσότερο σε ανειδίκευτες εργασίες, εκεί που είναι τα μορφωμένα στρώματα, δεν είδαμε τις κοινωνικές διασυνδέσεις. Δεν ξέρουν, ίσως να μην ξέρουν ότι υπάρχουν και ειδικά σχολεία.

Είναι πολύ μικρό, υπάρχει μια υποαντιπροσώπηση, αν αναλογιστούμε ότι 10-11% στα σχολεία είναι μαθητές που είναι μετανάστες. Παρόλα αυτά φαίνεται,

δεν έχουμε από τα..., διαβάζοντας μεταξύ των γραμμών, μεταξύ των κομματιών της πίτας ότι έχουμε λιγότερους μετανάστες με αναπηρία στα ειδικά σχολεία. Δεν ξέρω, Σπύρο, άμα θες να σχολιάσεις κάτι.

Σπ. ΣΟΥΛΗΣ: Όχι, όχι, είμαστε εντάξει.

Δ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ: ΟΚ. Η επόμενη διαφάνεια πρέπει να είναι οι μαθητές που θα ωφελούνταν σε γενικό σχολείο, η ίδια εικόνα, την έχει σχολιάσει, εγώ θα το πω την άλλη, έχει σχολιάσει ότι δεν βλέπουμε, είναι αρκετά πραγματοποιητές οι ειδικοί εκπαιδευτικοί των ειδικών σχολείων, το μεγαλύτερο ποσοστό δεν βλέπει ότι κανένας μαθητής δεν θα μπορούσε να ήταν σε γενικό σχολείο, υπάρχουν όμως και αυτοί που λένε, πάνω από 4 μαθητές. Και όταν έχουμε μια διάσταση ότι είναι το μέσο σχολείο είναι 21 με 30 μαθητές, αυτό δείχνει ότι υπάρχει περιθώρια για ακόμα περισσότερους, δηλαδή κάποιοι μαθητές, πολύ μικρό ποσοστό, αλλά υπάρχει, έστω και ως μεμονωμένες περιπτώσεις, θα μπορούσε να είναι στα γενικά σχολεία.

Αυτή είναι η διπλή ανάγνωση πάντα που λέμε, ότι πάντα υπάρχει αυτή η πλευρά, υπάρχει και η άλλη. Και για να δούμε και την τριπλή ανάγνωση, φαντάζομαι και στα γενικά σχολεία κάποιοι εκπαιδευτικοί θα αισθανόντουσαν ότι θα μπορούσε κάποια παιδιά να είναι σε ειδικά σχολεία. Υπάρχουν όλες αυτές οι αναγνώστριες, πώς μπορούμε να διαβάσουμε ένα ... Αναφέρθηκε εξαρχής σ' αυτό ο συνάδελφος ο Σπύρος.

Σπ. ΣΟΥΛΗΣ: Έχω και εγώ ένα σχόλιο, ότι αυτό που το 57% λέει ότι δεν θα μπορούσαν έχει να κάνει και με τα προγράμματα που έχουν στη διάθεσή τους, με τον εξοπλισμό, με τα υλικά, δηλαδή όταν βλέπει ο άλλος ότι δεν έχω κάτι, τι να κάνω, πώς θα προχωρήσω. Σε αυτή δε την αναφορά που έκανε τώρα ο Δημήτρης για την τριπλή ανάγνωση, στο σημερινό ΒΗΜΑ που γίνεται μία αναφορά, στο ΚΥΡΙΑΚΑΤΙΚΟ ΒΗΜΑ το σημερινό, γίνεται μία αναφορά για τα ΕΠΑΛ και έχει μέσα κάποια δήλωση κάποιου που λέει ότι οι φετινοί μαθητές που έχω ενώ είναι ΕΠΑΛ, άρα καταλαβαίνετε 1^η λυκείου, είναι μαθητές που θα έπρεπε να είναι έκτης δημοτικού ή κάποιοι από αυτούς που δεν θα έπρεπε να είναι καν στο γενικό σχολείο. Δηλαδή είναι σίγουρο ότι αν κάναμε τώρα μία έρευνα θα βλέπατε αρκετούς συναδέλφους στα σχολεία να λένε ότι ίσως θα έπρεπε κάποιοι μαθητές να είναι στα ειδικά σχολεία.

Δ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ: Πάντως εγώ θέλω να πω ότι παρόλο που είμαι υπέρ της ύπαρξης του ειδικού σχολείου και γνωστό αυτό, πρέπει να κάνουμε, δηλαδή θα μπορούσαμε

και με ενοχλεί ας πούμε ότι είναι πάνω από 4 μαθητές να το πω έτσι που θα μπορούσαν στα γενικά σχολεία και δεν είναι στα γενικά σχολεία.

Πάμε στην επόμενη διαφάνεια που πρέπει να είναι η διαφάνεια 64. Το έχει σχολιάσει ο Σπύρος, παρόμοια τα συμπεράσματα, ότι όταν δεν έχεις ένα περίπου 39 και 11, είναι ένα 50% των εκπαιδευτικών, θεωρούν ότι ο αριθμός του ειδικού εκπαιδευτικού προσωπικού, σχολικοί ψυχολόγοι, κοινωνικοί λειτουργοί, άλλες ειδικότητες, εργοθεραπευτές, δεν επαρκεί για τα εξειδικευμένα προγράμματα των μαθητών.

Είναι ένα, επίσης, πολύ βασικό πρόβλημα, θα το δούμε και μετά στις απαιτήσεις των εκπαιδευτικών που έχουμε για την πολιτεία στις επόμενες διαφάνειες.

Πάμε στην 65. Εδώ είναι ο ψηφιακός εξοπλισμός, πάλι το μικρότερο ποσοστό, βλέπετε τα ειδικά λογισμικά με βάση τις ανάγκες μαθητών. Μόνο ένα 14, ένα 15% των εκπαιδευτικών δηλώνει αυτός ότι υπάρχει επαρκής εξοπλισμός. Η συντριπτική πλειοψηφία, περίπου 59% δηλώνει τα ειδικά λογισμικά δεν είναι τα..., δεν είναι επαρκής ο εξοπλισμός για τις ανάγκες των μαθητών, δηλαδή δεν υπάρχουνε λογισμικά για τα άτομα που είναι στο φάσμα του αυτισμού, για τα άτομα με ... αναπηρίες, τους μαθητές με νοητική υστέρηση. Αυτός ο ειδικός εξοπλισμός λείπει σε πολύ μεγάλο βαθμό.

Αυτό που είναι εντυπωσιακό, επίσης, είναι ότι ούτε τα οπτικοακουστικά μέσα, δηλαδή θα περίμενες, είναι πιο παραδοσιακός εξοπλισμός, παρόλα και αυτά και εδώ βλέπουμε τα ίδια ποσοστά με τα ειδικά λογισμικά. Γενικά φαίνεται μια πολύ μεγάλη ανεπάρκεια τον εξοπλισμό και είναι αυτό που λέγαμε στην αρχή για τις παρενέργειες, ότι το να δίνουν έμφαση στη συμπερίληψη και είμαστε όλοι υπέρ σ' αυτό και να δημιουργηθεί ένα συμπεριληπτικό ρεύμα στην κοινωνία, ακόμα περισσότερο, αλλά απ' την άλλη υπάρχει μια πραγματικότητα. Και η πραγματικότητα αυτή αφορά περίπου 4.000 μαθητές στα ειδικά δημοτικά σχολεία. Δεν μπορούν αυτή την πραγματικότητα να την εξαλείψουν.

Πάμε στην επόμενη. Παρομοίως, αναφέρθηκε και ο Σπύρος εκτενώς για την επάρκεια του υλικού, φαίνεται ότι ειδικά το υλικό που θα λέγαμε ότι φαίνεται στο φάσμα του αυτισμού, τα περισσότερα ξέρουμε όλοι την εικόνα στα ειδικά σχολεία, το είπε και ο Σπύρος, ότι έχουμε πάρα πολλά παιδιά με αυτισμό, ίσως η πλειοψηφία των παιδιών που είναι στα ειδικά σχολεία είναι στο φάσμα του αυτισμού.

Και βλέπουμε ότι αυτά που είναι, που θα αντιμετωπίζανε τις ανάγκες των παιδιών με αυτισμό, η κινητικότητα, το υλικό που ενισχύει τον μαθητή να αναπτύσσει την κοινωνικότητά του, ένα μόνο 23% λέει ότι το υλικό αυτό είναι επαρκές. Το υλικό να βοηθάει τον μαθητή να διαχειριστεί τα συναισθήματά του. Μόνο 21%. Μόνο 21% θεωρούνται ότι έχουν το υλικό να κάνουν αυτή τη δουλειά, είτε εναλλακτικά ενισχυτικά προγράμματα επικοινωνίας για μαθητές με αυτισμό που δεν έχουν λόγο. Είτε τα παιδιά γενικά τώρα που δεν έχουν λόγο και χρησιμοποιούν τα ΠΕΚ ή άλλα προγράμματα τα οποία κατά κάποιον τρόπο παρακάμπτουν τον λόγο και δημιουργούν εναλλακτικά προγράμματα επικοινωνίας. Αυτά είναι ιδιαίτερα χαμηλά, 20% μόνο και περίπου το 80% στα ειδικά σχολεία, δεν υπάρχουν τέτοια προγράμματα. Υπάρχει αδήριτη, τεράστια ανάγκη για τέτοιου είδους προγραμμάτων.

Ξανά τονίζω ότι από όλα αυτά η επικοινωνία, η κοινωνικότητα, τα συναισθήματα και ειδικά τα ΠΕΚ και οποιαδήποτε εναλλακτικά προγράμματα επικοινωνίας υπάρχει τεράστια - τεράστια ανάγκη.

Δεν ξέρω, Σπύρο, αν θα ήθελες να πεις κάτι.

Σπ. ΣΟΥΛΗΣ: Όχι, νομίζω ότι το έχουμε καλύψει. Είναι η εικόνα ίδια με τα νηπιαγωγεία ας πούμε.

Δ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ: 70. Τα έχουμε πει, να πούμε μόνο ότι προκειμένου να θέτει εις πέρας τα προγράμματα με τους μαθητές η τελευταία μπάρα: έχει χρειαστεί να χρησιμοποιήσετε προσωπικό σας υλικό ή σημαντικό προσωπικό εξοπλισμό. Βλέπουμε ότι 93 - περίπου 92% δηλώνει ή σχεδόν πάντα ή αρκετά συχνά. 92% θυσιάζει απ' το ευ ζην του, θυσιάζει απ' τα περιορισμένα έσοδά του, απ' τα περιορισμένα εισοδήματα, γιατί υπάρχουν περιορισμένα εισοδήματα, μιλάμε για πολύ κακοπληρωμένους εκπαιδευτικούς, παρόλα αυτά βλέπουμε την... αυτό που κάνουν όχι σαν μια απλή εργασία όπως οι άλλες. Δεν μου αρέσει ο όρος λειτούργημα κλπ., εργασία είναι, αλλά βάζουν, θυσιάζουν από τις διακοπές τους, θυσιάζουν απ' την έξοδό τους για να βάλουν υλικό για να μπορέσουν να κάνουν τη δουλειά τους. Πραγματικά μια τελείως άλλη εικόνα απ' την εικόνα που θα ακούσει κάποιος ή θα δει στα μέσα μαζικής ενημέρωσης.

Πάμε στην επόμενη διαφάνεια, 72: και εδώ έχουμε όλα αυτά που ανέλυσε προηγουμένως ο κ. Σούλης ο Σπύρος σε σχέση με την επίδραση που τελικά έχουν, θα λέγαμε την αποτελεσματικότητα που έχουν τα προγράμματα ειδικής διδασκαλίας.

Είναι μια ανοιχτή εικόνα, εντάξει, οι περισσότεροι λένε ότι έχουν μια επίδραση, έχουν μια περισσότερη επίδραση ίσως στις κοινωνικές δεξιότητες, στις συναισθηματικές δεξιότητες και στην ανάπτυξη συμμετοχής της κοινότητας και στην ανάπτυξη για ανεξαρτησία στο σπίτι, για το ντύσιμο, την προσωπική καθαριότητα, τη φροντίδα, την καθαριότητα του δωματίου, και θα λέγαμε ότι είναι αυτά, αυτό το πρόγραμμα που διαφοροποιεί το ειδικό σχολείο, το ειδικό δημοτικό σχολείο σε σχέση με το γενικό σχολείο.

Η ανάπτυξη κοινωνικών δεξιοτήτων στο γενικό σχολείο θεωρείται δεδομένη, δεν χρειάζεται να..., απλά κάνεις δραστηριότητες, σύστημα μαθηματικών δεξιοτήτων. Το ειδικό σχολείο δίνει ειδική έμφαση σ' αυτό, υπάρχουν ειδικά προγράμματα γι' αυτό. Όπως επίσης κανείς δάσκαλος στο γενικό σχολείο δεν θα..., κανένας εκπαιδευτικός στο γενικό σχολείο δεν θα διανοηθεί να κάνει προγράμματα για το ντύσιμο ή την προσωπική καθαριότητα, τη φροντίδα ή την καθαριότητα του δωματίου.

Βλέπουμε ότι είναι καλό που υπάρχει αυτό, θα επιθυμούσαμε το ποσοστό της αποτελεσματικότητας της επίδρασης να είναι λίγο μεγαλύτερο, αλλά και μόνο αυτό που υπάρχει είναι σημαντικό.

Αυτό που είναι αρκετά χαμηλό είναι η ασφάλεια στον δρόμο. Αυτό, η ανάπτυξη της κυκλοφορίας με ασφάλεια στον δρόμο. Αυτό έχει να κάνει με πάρα πολλά πράγματα. Δεν νομίζω ότι είναι αποκλειστικά ευθύνη των εκπαιδευτικών. Είναι το νομοθετικό πλαίσιο, είναι αυτό που λέγαμε προηγουμένως για το ειδικό βοηθητικό προσωπικό και το ειδικό εκπαιδευτικό προσωπικό, γιατί όπως είπε ο Σπύρος είναι σύστημα για να βγάλεις τα παιδιά στον δρόμο και να έχεις και εκείνα τα νομικά εχέγγυα να μη χάσεις τη δουλειά σου αν συμβεί κάτι ή κάποιο ψιλοατύχημα, θέλει ένα ολόκληρο πλέγμα κοινωνικών σχέσεων με τους γονείς αλλά και θέλει και υποστήριξη.

Εγώ το 'χω δει εδώ αρκετές φορές, έρχονται παιδιά στο Πανεπιστήμιο, το Πανεπιστήμιο είναι ανοιχτό κάθε Παρασκευή, έρχονται παιδιά και άτομα με αναπηρία στο Πανεπιστήμιο, είναι συχνές οι επισκέψεις, το έχω δει στα σουπερ μάρκετ, αλλά όταν το 'χω δει στα σουπερ μάρκετ περίπου υπάρχουν και 10 παιδιά, υπάρχουν 3 ή 4 συνοδοί, που δεν μπορώ να αναγνωρίσω ποιοι είναι εκπαιδευτικοί, ποιοι είναι ειδικό βοηθητικό προσωπικό, αλλά είναι ουσιαστικά για κάθε 2 παιδιά υπάρχει ένα άτομο τα οποία τα υποστηρίζει και βέβαια έχουν μια πολύ συγκεκριμένη δραστηριότητα. Βλέπουμε, έχουν έναν κατάλογο - μια λίστα και ψάχνουνε ποια τρόφιμα θα πάρουν απ' τα σουπερ μάρκετ.

Αυτό, όπως καταλαβαίνετε, δεν μπορεί να γίνει χωρίς προσωπικό. Θέλει πολύ προσωπικό και αυτό ίσως τονίζει και την ιδιαιτερότητα των ειδικών σχολείων, γι' αυτό υπάρχουν τα ειδικά σχολεία, για να καλλιεργήσουν αυτές τις δεξιότητες που πιθανόν στο τυπικά αναπτυσσόμενο παιδί θεωρούνται δεδομένες, αλλά δεν είναι καθόλου δεδομένες για τα παιδιά που έχουν ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, ειδικές μαθησιακές ανάγκες. Και βλέπουμε ότι είναι και η ασφάλεια στον δρόμο, είναι και το ντύσιμο και η καθαριότητα, είναι όλα αυτά τα οποία λέγαμε, να μην τα επαναλάβουμε ξανά.

Σπύρο, δεν ξέρω αν θέλεις τώρα να προσθέσεις.

Σπ. ΣΟΥΛΗΣ: Όχι, όχι, είμαστε OK.

Δ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ: Πάμε στο επόμενο. Συμμετοχή με τα προγράμματα στην εκπαίδευση με γενικά σχολεία, τα είπαμε. Πάλι αυτή η διπλή ανάγνωση, είναι σαν το γενικό σχολείο, εγώ θα πω αυτή τη διάσταση, είναι και θέμα των γενικών σχολείων. Εντάξει, μπορεί να 'ναι μακρινή, τα γενικά σχολεία παίρνουνε πρωτοβουλίες, να μην το δούμε απ' την πλευρά μόνο των ειδικών σχολείων αλλά να το δούμε απ' την πλευρά των γενικών σχολείων, να αναπτύξουν αυτές τις σχέσεις;

Επίσης, θα ήθελα να σχολιάσω για την τοπική κοινότητα. Αυτό πάει κατευθείαν στους Δήμους, αυτή η διπλή ανάγνωση. Ότι οι Δήμοι έπρεπε να το είχανε μέσα στις λειτουργίες τους, να είναι μια λειτουργία του Δήμου. Βλέπετε ότι μόνο ένα 24%, το υπόλοιπο 66% έχει καθόλου ως ελάχιστα προγράμματα εκτός σχολείου στην τοπική κοινότητα. Αυτό είναι και μια..., πόσο το δημοτικό πλαίσιο - οι Δήμοι κάνουν την ανάλογη δουλειά. Βέβαια είναι αποκαρδιωτική μετά η συμμετοχή των γονέων, τώρα δεν ξέρω αν αυτό είναι ευθύνη των σχολείων, δεν ξέρω ποιο, αλλά θα μπορούσαν, νομίζω ότι πρέπει να δείξουμε λίγο μεγαλύτερη εμπιστοσύνη, οι συνάδελφοι πρέπει να δείξουμε λίγο μεγαλύτερη εμπιστοσύνη στους γονείς, ότι χρειαζόμαστε τους γονείς, αν θέλουμε να κάνουμε προγράμματα με την κοινότητα, αν θέλουμε να κάνουμε προγράμματα για την ασφάλεια, αν θέλουμε να βγάλουμε τα παιδιά έξω απ' τους στενούς τοίχους του ειδικού δημοτικού.

Πάμε στο..., Σπύρο;

Σπ. ΣΟΥΛΗΣ: Ωραία, ωραία.

Δ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ: Πάμε στη διαφάνεια, είναι η διαφάνεια 78: τη σχολιάσαμε μαζί προηγουμένως, δεν νομίζω ότι έχω να πω κάτι περισσότερο από αυτά που τόνισε ο Σπύρος ο Σούλης προηγουμένως.

Βέβαια ας πούμε στην προτελευταία, στην προτελευταία, ας σταθούμε στην προτελευταία μπάρα: περισσότερα ειδικά σχολεία. Πάλι ίδια εικόνα δίνει ότι αυτό τον πραγματισμό και τον ρεαλισμό που υπάρχει στους εκπαιδευτικούς, βέβαια δεν ξέρω αν θέλουμε περισσότερα ειδικά σχολεία, θέλουμε σίγουρα τα καλύτερα. Δεν μπορώ να καταγράψω τις ανάγκες, θέλουμε σίγουρα καλύτερα και με περισσότερο προσωπικό αυτά τα ειδικά σχολεία να είναι. Πραγματικά να τονίσω πρώτο: το επίθετο τα ειδικά σχολεία να είναι πραγματικά, να παρέχουν πραγματικά ειδική εκπαίδευση.

Και η τελευταία μπάρα: πραγματικά αυτό το διαρκές παράπονο για την κρατική υποστήριξη, το οποίο είναι πραγματικό παράπονο, που είναι περίπου μόνο το 13% είναι, συμφωνούν, και το 70% θεωρεί ότι διαφωνεί, ότι δεν υπάρχει αυτή η κατάλληλη κρατική υποστήριξη για να δοθούν στους μαθητές οι ισότιμες ευκαιρίες. Ισότιμες ευκαιρίες δεν σημαίνει το κλασικό ισότητα των ευκαιριών, είναι το ... που λέμε εδώ πέρα, είναι καλή η έκφραση ισότιμες ευκαιρίες, δηλαδή δεν είναι απλά ισότητα, δεν είναι μια ίδια κατάσταση, έχει το στοιχείο της κοινωνικής δικαιοσύνης. Πάει κάτι πέρα απ' την ισότητα, δηλαδή θέλουμε το πρόσθετο αυτό. Και αυτό το πρόσθετο φαίνεται ότι για το 70% των εκπαιδευτικών στα ειδικά σχολεία δεν υπάρχει.

Κοινή συμμετοχή στα..., είναι η τελευταία διαφάνεια πριν πάμε στις ανοιχτές, νομίζω, ερωτήσεις, η τελευταία διαφάνεια για τα δημοτικά. Κοινή συμμετοχή στα αναλυτικά προγράμματα του γενικού σχολείου. Αυτό είναι στα πλαίσια της ένταξης, βλέπει ένα ποσοστό περίπου 26% ότι θα μπορούσε να γίνει. Όταν λέμε αναλυτικά εδώ εννοεί φαντάζομαι τα... επειδή υπάρχουν από κάτω οι τέχνες, όλοι μας το αντιλαμβανόμαστε στα ακαδημαϊκά ή στα γνωστικά, δηλαδή: ανάγνωση, μαθηματικά, μελέτη περιβάλλοντος, κλπ. Ένα 25% βλέπει ότι υπάρχει αυτό το περιθώριο. Σε αντιδιαστολή με αυτό, η από κάτω μπάρα βλέπουμε ότι στις τέχνες, ξέρω την ερώτηση, υπάρχει και η φυσική αγωγή, δεν υπάρχει μόνο τέχνες, απλά δεν χωρούσε να μπει στην μπάρα. Στις τέχνες και στη φυσική αγωγή ένα μεγαλύτερο ποσοστό, γύρω στο 70%, λέει κοινή συμμετοχή σε κοινωνικοαισθητικά προγράμματα, ότι θα μπορούσε να γίνει. Βέβαια το ότι η απόσταση, το ότι δεν είναι συστεγαζόμενα, ότι είναι μακριά απ' τα γενικά σχολεία, αυτό εμποδίζει. Εμποδίζει σε σημαντικό βαθμό. Πάντως υπάρχουν πολλά μεγάλα περιθώρια.

Οι επόμενες δύο μπάρες: η 3 και η 4 θα πρέπει να είναι σε αντιδιαστολή με την 5 και την 6. Είναι ίσως περίπου η ίδια ερώτηση, αν και οι προσλαμβάνουσες είναι διαφορετικές. Η μία δόθηκε με το καθολική συμμετοχή, αυτό που λέμε full inclusion στη γενική τάξη όλων των μαθητών, στη μία χωρίς ειδικές μαθησιακές

ανάγκες και απ' την άλλη όλων των μαθητών με ειδικές μαθησιακές ανάγκες. Εκεί όταν λέμε κινητικές αναπηρίες και υπάρχει το παράδειγμα των κινητικών αναπηριών, περίπου ένα 50%, 46-47% θεωρεί ότι οι μαθητές που δεν έχουν άλλες αναπηρίες πέρα από..., δεν έχουν μαθησιακές, δεν έχουν σοβαρά γνωστικά ελλείμματα να το πω έτσι, αλλά είναι για παράδειγμα έχουν κινητικές και αισθητηριακές αναπηρίες, θα μπορούσαν να είναι στη γενική..., θα μπορούσαν να έχουνε μια καθολική συμμετοχή στη γενική τάξη αν το γενικό σχολείο ήταν διαφορετικό. Γιατί αφορά τη διεθνή βιβλιογραφία, δεν αφορά το σχολείο τους, είναι οι απόψεις που έχουν... υπάρχουν στη διεθνή βιβλιογραφία και που εμφανίζονται οι εκπαιδευτικοί πάνω σ' αυτές τις απόψεις.

Αν το γενικό, λοιπόν, σχολείο, το ανέλυσε αρκετά καλά - πάρα πολύ καλά ο Σπύρος αυτό, αν το γενικό σχολείο ήταν διαφορετικό θα μπορούσαν να είχαν πολλά, πολλούς μαθητές με κινητικές και αισθητηριακές αναπηρίες στη γενική τάξη. Όταν πάμε όμως με ειδικές μαθησιακές ανάγκες, βλέπουμε πως περιορίζεται αυτό το ποσοστό. Το ποσοστό δεν είναι πάνω από το 3%.

Όταν, δηλαδή, έχουμε θέματα γνωστικών ελλειμμάτων, διανοητικής αυτονομίας, μεγάλα ακαδημαϊκά κενά, εκεί αυτό το ποσοστό περιορίζεται αισθητά. Δεν το βλέπουμε ως ρεαλιστικό. Αλλά αυτό είναι θετικά διατυπωμένο.

Όταν η ερώτηση τίθεται: συμφωνείτε με την κατάργηση των ειδικών σχολείων (;), αυτή είναι αρνητική, δηλαδή το ένα αν καθολική συμμετοχή εννοεί για όλους τους μαθητές, είναι θετικά διατυπωμένο. Όταν πάει απ' την άλλη, ότι αυτό μπορεί να 'χει παρενέργεια την κατάργηση των ειδικών σχολείων, βλέπουμε ότι μόνο 7% συμφωνεί, και όταν μιλάνε για κατάργηση ειδικής εκπαίδευσης, δηλαδή πέρα απ' τα ειδικά σχολεία και τα τμήματα ένταξης και πιθανόν και στη διδασκαλία, για παράδειγμα στη Σύμβαση του ΟΗΕ το co teaching στη διδασκαλία δεν αναφέρεται. Και στο γενικό σχόλιο 4 της Επιτροπής του ΟΗΕ για τα δικαιώματα των προσώπων με αναπηρίες δεν συμπεριλαμβάνεται το co teaching, υπάρχει μόνο μια έκφραση για το TIN teaching μία φορά.

Επομένως, θα λέγαμε επίσης: πρέπει να διαβάσουμε αυτές τις μπάρες, την 3 και τη 4 σε αντιδιαστολή με την 5 και την 6, ότι το 3 και το 4 πιθανόν στη διπλή ανάγνωση οι εκπαιδευτικοί να φαντάζονται αυτή την ένταξη με την κατάλληλη υποστήριξη. Όταν όμως τους λες ότι ειδικά σχολεία χωρίς να κάνεις λόγο γι' αυτή την κατάλληλη υποστήριξη ή κατάργηση κάθε μορφής ειδικής εκπαίδευσης χωρίς να κάνεις αυτή την ειδική υποστήριξη, τότε το ποσοστό μειώνεται, ειδικά στην κατάργηση

της μορφής - κάθε μορφής ειδικής εκπαίδευσης στο 3%. Περίπου το 92%, είναι συντριπτικό το ποσοστό, είναι ενάντια στην κατάργηση κάθε μορφής ειδικής εκπαίδευσης. Αυτό δεν είναι ένα ενδεχόμενο, μια ενδεχομενικότητα αόριστη, αφορά τη Σύμβαση, την ερμηνεία μάλλον της σύμβασης από την Επιτροπή του ΟΗΕ, το γενικό, το περίφημο γενικό ή κακόφημο σχόλιο, γενικό σχόλιο 4 που εκδόθηκε το 2016.

Σπύρο, δεν ξέρω αν θες να πεις.

Σπ. ΣΟΥΛΗΣ: Ναι, ένα σχόλιο θα ήθελα να κάνω, γιατί, κοιτάχτε, υπάρχει πάντα το ενδεχόμενο κάποιος να πει: μα αφού οι συνάδελφοι απαντούν ότι δεν πρέπει να καταργήσουμε τα ειδικά σχολεία, τότε είναι κατά της συμπερίληψης. Αντίθετα, δεν σημαίνει αυτό ότι είμαι κατά της συμπερίληψης όταν λέω ότι δεν πρέπει να καταργηθούν τα ειδικά σχολεία. Δεν πρέπει να καταργηθούν τα ειδικά σχολεία με τις υφιστάμενες συνθήκες.

Δηλαδή, όταν αυτή τη στιγμή το γενικό σχολείο δεν είναι έτοιμο, δεν υπάρχει το κατάλληλο πλαίσιο, γι' αυτό έρχονται οι συνάδελφοι και λένε ότι: αν καταργούσαμε τα ειδικά σχολεία, θα βλέπαμε ότι αυτοί οι μαθητές θα χάνονταν.

Εδώ θέλω αυτό να το κρατήσουμε και θέλω να το κρατήσουμε γιατί μπορεί στο πλαίσιο μιας... κάποιος θα πάρει αυτό το... βλέποντας μόνο αυτά τα στοιχεία και όχι το σχόλιο, να σκεφτεί τελικά τι θέλουμε (;), θέλουμε... δεν θέλουμε τη συμπερίληψη, οι εκπαιδευτικοί είναι κατά της συμπερίληψης. Πολλές έρευνες δείχνουν ότι στη χώρα μας οι εκπαιδευτικοί είναι υπέρ της συμπερίληψης, αλλά θέλουν να γίνει η συμπερίληψη αλλά να γίνει με σωστούς όρους και μια συμπερίληψη με σωστούς όρους τι συνεπάγεται; Συνεπάγεται πρώτα από όλα μία με σωστούς όρους ενίσχυση και εκπαίδευση μέσα στο ειδικό σχολείο. Δηλαδή, το ειδικό σχολείο το οποίο θα αναβαθμιστεί θα οδηγήσει και σε μία συμπεριληπτική προσπάθεια, έτσι; Αυτό πρέπει να το κρατήσουμε γιατί μπορεί να διαβαστεί από κάποιον κακοπροαίρετα όπως ακριβώς σας το 'πα λίγο πριν.

Δ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ: Επίσης, να τονίσουμε ότι όταν καταργούνται Δομές, αυτό σημαίνει περιορισμό της επιλογής. Δηλαδή, και αυτός ο περιορισμός της επιλογής είναι ταξικός, είναι κοινωνικά. Οι πλούσιοι πάντα θα έχουν τη δυνατότητα να πάν' το παιδί τους σε ένα ειδικό σχολείο, ένα μικρό ιδιωτικό σχολείο ή μια Δομή που θα μπορούν αυτές..., εφόσον υπάρχουν αυτές οι ανάγκες, δεν καλύπτονται στα γενικά σχολεία, να τις καλύψουν. Οι φτωχοί όμως και γενικά και τα μεσαία στρώματα στην Ελλάδα, που

έχουν φτωχοποιηθεί όλα αυτά τα χρόνια, ιδιαίτερα μέχρι το 2008, 2008 - 2010, όλα αυτά τα χρόνια που περάσαμε μετά απ' το μνημόνιο, δεν θα έχουν αυτή τη δυνατότητα.

Αυτό είναι ότι ο περιορισμός της επιλογής είναι ένα πάρα πολύ-πολύ σημαντικό ζήτημα και δεν πλήττει όλα τα στρώματα τα κοινωνικά με τον ίδιο τρόπο. Είναι τελείως διαφοροποιημένος ο αντίκτυπος που θα έχει.

Επίσης, υπάρχει η λογική που λέει το εξής: είναι μια Βεμπεριανή λογική στην οποία διαφωνώ κάθετα. Ότι αν καταργήσουμε τα ειδικά σχολεία, αν καταργήσουμε αυτά τα τμήματα ένταξης, τότε οι γενικοί εκπαιδευτικοί θέλοντας και μη θα μπόυνε και θα προσαρμοστούν σ' αυτή τη λογική. Εε αυτό τώρα, συγγνώμη, είναι η λογική του παραλόγου.

Αυτά μπορούν να γράφονται στα ακαδημαϊκά άρθρα και να έχουνε κάποια επιχειρήματα, αλλά βλέποντας όλες αυτές τις ελλείψεις, δεν σημαίνει ότι μια κατάργηση των ειδικών σχολείων ή των τμημάτων ένταξης αυτόματα θα οδηγήσει σ' αυτό, το πιο πολύ... το πιο πιθανό είναι να οδηγήσει σε μια κατάσταση πριν την ειδική εκπαίδευση, όταν η ειδική εκπαίδευση δεν ήταν νομικά αναγνωρισμένη. Πολλοί από αυτούς τους μαθητές θα χαθούν. Θα κρατηθούν στο σπίτι, θα είναι το αόρατο κομμάτι, θα ξαναγίνει το αόρατο κομμάτι της κοινωνίας.

Αυτή είναι μια, υποτίθεται, Βεμπεριανή λογική που λέει ότι: οι δάσκαλοι έχουνε συμφέρον των γενικών σχολείων να εκτοπίζουν τα παιδιά να πηγαίνουν στα ειδικά σχολεία. Είδαμε ότι λίγα παιδιά απ' τα γενικά σχολεία πάνε στα ειδικά σχολεία, λίγα παιδιά έχουν και συνήθως απ' τα νηπιαγωγεία πάνε σ' αυτά, απ' τα ειδικά νηπιαγωγεία πάνε στα ειδικά δημοτικά.

Τέλος πάντων, υπάρχει μια ανοιχτή συζήτηση και υπάρχουν διάφορες λογικές που ο κόσμος πρέπει να γνωρίζει.

Σπ. ΣΟΥΛΗΣ: Και απλά μία πρόσθεση, γιατί έχουμε φάει πάρα πολύ χρόνο, Δημήτρη, πρέπει να επιταχύνουμε λίγο. Ναι, μόνο ένα σχόλιο γιατί βλέπετε το ένα σχόλιο φέρνει το άλλο.

Αυτό το οποίο είναι αυτή η λογική η οποία λέει ότι: η κατάργηση αμέσων ειδικών σχολείων θα οδηγούσε στο γενικό σχολείο να αποδεχτούν τις καταστάσεις και θα προχωρούσαμε κτλ. - κτλ., έχει μία προϋπόθεση. Ξέρετε ποια είναι η προϋπόθεση; Ότι θα είχαμε και ένα καλό αποτελεσματικό γενικό σχολείο.

Για να έχω το καλό αποτελεσματικό γενικό σχολείο θα έπρεπε να έχω το αντίστοιχο υλικό, δηλαδή αν κάναμε, τα αντίστοιχα ερωτήματα τα θέταμε μόνο στα

γενικά σχολεία, αφήστε την ειδική εκπαίδευση, θα βλέπατε ότι σχεδόν θα είχαμε τα ίδια ζητήματα.

Επομένως, η θέση ότι εγώ ξαφνικά θα πάρω την ειδική αγωγή όλη, τους μαθητές αυτούς και θα τους μεταφέρω στη γενική αγωγή, στο όνομα μιας συμπεριληπτικής αν θέλετε, ενός συμπεριληπτικού οραματισμού, ακριβώς θα τους καταστήσει αόρατους. Θα χρησιμοποιήσω ακριβώς αυτό τον όρο που είπε και ο Δημήτρης, αυτοί οι μαθητές θα εξαφανιστούν, δεν θα υπάρχουν, απλά χωροταξικά μπορεί να υπάρχουν μέσα στην τάξη.

Δ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ: Εε θέλουν μια ένταξη του σώματος αλλά δεν θα υπάρχει κανένα ΜΕΤΑΛ ΙΓΚΕΪΒ, δεν θα υπάρχει καμιά διανοητική συμμετοχή.

Τέλος πάντων, είναι αρκετά μεγάλη αυτή η συζήτηση, ας πάμε στις ανοικτές, γιατί χάνουμε... Σπύρο.

Σπ. ΣΟΥΛΗΣ: Ναι, εδώ όπως βλέπετε είναι η συνεργασία, πόσο ικανοποιημένοι αισθάνεστε από τη συνεργασία με τους γονείς των μαθητών σας; Εδώ βλέπετε μία σύγκριση σε επίπεδο δημοτικών και νηπιαγωγείων, αυτό που πρέπει να κρατήσουμε είναι ότι οι περισσότεροι βλέπουν ότι υπάρχει αυτή η συνεργασία, αν δείτε πολύ και αρκετά. Αυτό είναι ένα χαρακτηριστικό θετικό που πρέπει να το μεταφράσουμε ως θετικό στοιχείο.

Και πάω και στο από κάτω, το οποίο πρέπει αυτό να το δούμε, που ρωτάει: ποια είναι τα σημαντικότερα προβλήματα που θεωρείτε ότι αντιμετωπίζει μια οικογένεια παιδιού με αναπηρία ή και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Και τι, να επιλέξουν, τρεις επιλογές έχουν. Τι βάζουν ως πρώτο; Την οικονομική επιβάρυνση των θεραπειών, τον κοινωνικό αποκλεισμό και την έλλειψη κρατικής στήριξης. Είναι πραγματικές αυτές οι επιλογές και ακριβώς είναι ένα στοιχείο το πόσο πραγματικά αυτό που..., όλο τη λέμε αυτή την έκφραση αλλά είναι μία πραγματικότητα, η εμπορευματοποίηση πώς αποδίδεται και εδώ. Έτσι; Δηλαδή, έχουν ανάγκη από αυτή την ενίσχυση όλες οι οικογένειες και το βλέπουν οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί που μιλούν.

Επίσης, για τους λόγους εγγραφής ή μη σε ειδικό σχολείο, βλέπετε ότι ποιοι είναι οι λόγοι για τους οποίους μια οικογένεια αποφασίζει την εγγραφή του παιδιού, τα ειδικά σχολεία διαθέτουν εξειδικευμένο πρόγραμμα, εξειδικευμένο προσωπικό. Αυτή η επιλογή δηλώνει ότι υπάρχει εμπιστοσύνη, παρότι η κρίση, παρά το γεγονός ότι δεν υπάρχει ψηφιακό υλικό, υποστηρικτικό υλικό, έλλειψη προσωπικού και όλα αυτά τα οποία είπαμε, παρόλα αυτά ξέρουν ότι στο ειδικό σχολείο, δηλαδή έχει

περάσει πια στην κοινότητα, υπάρχει ένα εξειδικευμένο πρόγραμμα το οποίο πρέπει αυτό να το διαφυλάξουμε και να το ενισχύσουμε και να είμαστε ακόμα αποτελεσματικότεροι, βάζει, επίσης, και ένα δεύτερο στοιχείο: την απόφαση - προτροπή του ΚΕΔΑΣΥ και γενικά των ειδικών φορέων, που είναι και αυτό ένα στοιχείο.

Εγώ θα μείνω περισσότερο στο πρώτο, ότι το ειδικό σχολείο διαθέτει εξειδικευμένο προσωπικό. Και αν πάμε αντίστοιχα στην από κάτω με κόκκινο: ποιοι είναι οι λόγοι οι οποίοι οι γονείς δεν θέλουν την εγγραφή των παιδιών τους σε ένα ειδικό σχολείο, έκτη απάντηση είναι ο κοινωνικός στιγματισμός. Και εδώ είναι ευθύνη και της Ομοσπονδίας, ποια είναι η ευθύνη; Να αναδείξει πραγματικά τον ουσιαστικό ρόλο. Πού να τον αναδείξει; Εννοώ στην κοινότητα, ευρύτερα στην ελληνική κοινωνία, τον ρόλο που παίζουν τα ειδικά σχολεία, δηλαδή θέλει πολύ-πολύ αγώνα για να καταλάβουμε, να καταλάβει η ελληνική κοινωνία σήμερα τον ρόλο που παίζουν αυτά τα σχολεία και επομένως δεν θα πρέπει οι μαθητές τους, που φοιτούν δηλαδή, να στιγματίζονται.

Εκεί λοιπόν είναι ένα σημείο, ότι ο κοινωνικός στιγματισμός εμποδίζει την εγγραφή στο ειδικό σχολείο.

Δ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ: Θα ήθελα να προσθέσω κάτι σ' αυτό.

Σπ. ΣΟΥΛΗΣ: Βέβαια, βέβαια.

Δ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ: Για τον στιγματισμό, την μη αποδοχή, την άρνηση και βλέπετε ότι είναι 161 απαντήσεις στην πρώτη κατηγορία: κοινωνικός στιγματισμός, άρνηση - μη αποδοχή της αναπηρίας 127 και άγνοια - προκατάληψη - κακή φήμη των ειδικών σχολείων 43.

Όλα αυτά βλέπουμε ότι το στίγμα πόσο... πόσο και μάλιστα είναι αν το συγκρίνουμε και με το από πάνω, είναι περισσότερες οι απαντήσεις που αναφέρονται στο στίγμα και τους λόγους εγγραφής και τους λόγους μη εγγραφής, πόσο βαραίνει πάνω στις οικογένειες, μάλλον πόσο οι εκπαιδευτικοί το προσλαμβάνουν ότι βαραίνει πάνω στις οικογένειες, γιατί αφορά τις οικογένειες. Και μάλιστα είναι πόσο ο Γκόφμαν, ο Έρβιν Γκόφμαν μιλούσε για το στίγμα by association, δηλαδή για τη διασύνδεση. Μόνο και μόνο ότι έχεις ένα παιδί στην οικογένεια, ότι συνδέσαι με κάποιο παιδί με αναπηρία μέσα στην οικογένεια, είναι ένα τεράστιο βάρος όταν βλέπεις αυτά τα μάτια ότι γύρω-γύρω να σε κοιτούν και ιδιαίτερα όταν ξέρουν ότι αυτό το παιδί πηγαίνει στο ειδικό σχολείο.

Δεν τα έχουμε ξεπεράσει ως κοινωνία και μένα μου προκάλεσε... πίστευα ότι είχαμε κάνει κάποια βήματα, μου προκάλεσε πραγματικά έκπληξη. Αρνητική έκπληξη, δηλαδή ήταν και λίγο καταθλιπτικό να το βλέπεις αυτό τόσο έντονο, ότι αυτό το στίγμα by association είναι σ' αυτό τον τεράστιο, τεράστιο βαθμό: 161, 127 και 43 απαντήσεις γύρω από αυτό το ίδιο πράγμα. Είναι, τι να πω (:), είναι λίγο άσχημο να το βλέπεις.

Σπ. ΣΟΥΛΗΣ: Να πάμε στην επόμενη διαφάνεια. Προβλήματα συνεργασία και εδώ ποια είναι τα προβλήματα; Βλέπετε, όπως είναι μαζεμένα, είναι: το υλικό, ο εξοπλισμός, ο χώρος και βέβαια ότι είναι ακατάλληλος έτσι (:), το προσωπικό, η έλλειψη, δηλαδή, του προσωπικού, αυτό σημαίνει η έλλειψη της επιμόρφωσης και βλέπετε συνολικά το πλαίσιο των δυσκολιών προκειμένου να προχωρήσει αυτή η διαδικασία.

Θα μείνω μόνο ότι υπάρχουν και κάποιες δυσκολίες σε συνεργασία με συναδέλφους, πρέπει να αναπτυχθεί περαιτέρω μια διεπιστημονική έτσι κουλτούρα σε όλα τα επίπεδα, που ίσως αυτή θα μπορούσε να βοηθήσει την εργασία του συναδέλφου που είναι μέσα στο ειδικό σχολείο.

Για να δούμε και την επόμενη, την...

Δ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ: Να πω κάτι πάνω σ' αυτό.

Σπ. ΣΟΥΛΗΣ: Ναι, ναι.

Δ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ: Ότι οι 3 πρώτοι λόγοι, τα προβλήματα συνεργασίας στο ειδικό σχολείο χτυπάν στην πολιτεία.

Σπ. ΣΟΥΛΗΣ: Ναι, βέβαια.

Δ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ: Χώρος μη κατάλληλος, έλλειψη εξοπλισμού, έλλειψη προσωπικού, έλλειψη εξειδικευμένου προσωπικού: 110 - 103 - 32. Όλοι αυτοί οι λόγοι αν τους προσθέσεις στις ανοιχτές απαντήσεις, στις αυθόρμητες, δηλαδή, απαντήσεις των εκπαιδευτικών, δηλώνουνε ένα τεράστιο... είναι ένα τεράστιο αίτημα και παράπονο απέναντι στην πολιτεία και την εκάστοτε κυβέρνηση.

Σπ. ΣΟΥΛΗΣ: Και πάμε στην επόμενη, όπου εδώ: ποια είναι τα θετικά της εργασίας; Και κοιτάχτε τώρα, θα ξεκινήσω από κει που το έθεσε και ο Δημήτρης, σχέσεις με τα παιδιά, αγάπη του παιδιού, συναδελφικότητα, σχέση με συναδέλφους και πρόοδος - βελτίωση των μαθητών, που αυτά και τα 3 αν τα δείτε έχουν να κάνουν με την προσωπική υποστήριξη της εργασίας στο ειδικό σχολείο, δηλαδή το άτομο, και δεν

έχει να κάνει τόσο με την κρατική, αν θέλετε, παρέμβαση, που ήρθε προηγούμενα, που ήταν το αίτημα.

Έτσι λοιπόν αυτή η διαφάνεια είναι και το θετικό που πρέπει να κρατήσουμε και πρέπει να κλείσουμε την παρουσίαση με αυτά τα θετικά στοιχεία. Δημιουργείται μια αλληλεγγύη, δημιουργείται μία αποδοχή, οι σχέσεις, η επαγγελματική εμπειρία, η ανάγνωση της αναπηρίας και ευρύτερα όλα αυτά τα στοιχεία δείχνουν το στίγμα και για ποιο λόγο τελικά πρέπει πραγματικά και η Ομοσπονδία να υποστηρίξει περαιτέρω το έργο που γίνεται στο ειδικό σχολείο.

Δημήτρη...

Δ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ: Να προσθέσω κάτι, ναι, ό,τι στην προηγούμενη διαφάνεια χάνεται από το κράτος, απ' τη μεριά του κράτους που δεν στηρίζει... και τις κυβερνήσεις που δεν στηρίζουν την εργασία του εκπαιδευτικού, αυτή κερδίζεται σε σχέσεις, στην επόμενη διαφάνεια, 94 διαφάνεια, μετά, όχι αυτό...

Σπ. ΣΟΥΛΗΣ: Η επόμενη, εντάξει, θα πάμε. Σ' αυτήν εδώ, εντάξει.

Δ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ: ...οι σχέσεις με τα παιδιά, η συναδελφικότητα, κλπ. Βλέπουμε ότι απ' τη μια υπάρχει το αρνητικό του επαγγέλματος είναι η πολιτεία, το θετικό του επαγγέλματος είναι οι κοινωνικές σχέσεις μέσα στα ειδικά σχολεία, πρώτα με τα παιδιά, με τους συναδέλφους, αλλά κυρίως το ίδιο, όταν βλέπουν οι εκπαιδευτικοί το αποτέλεσμα πάνω στην πρόοδο και τη βελτίωση των μαθητών.

Σπ. ΣΟΥΛΗΣ: Και τώρα πια ερωτήματα, ερωτήσεις.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΔΟΕ (Θ. ΚΙΚΙΝΗΣ): Οι ερωτήσεις είναι αρκετές, τώρα δεν ξέρω... Λοιπόν, είναι και ερωτήσεις, είναι και σχόλια. Αν προσπαθήσω να τα πω όλα μαζί, νομίζω θα μπερδευτούμε. Θα τα αναφέρουμε ένα-ένα και αν κάπου νομίζετε ότι επικαλύπτεται, δεν χρειάζεται να τα απαντάμε. Λοιπόν, μια στιγμή.

Το πρώτο, σας διαβάζω ακριβώς. Σας διαβάζω, καταρχήν αυτά που απευθύνονται και στους δύο.

Αν και εργάζομαι σε τμήμα ένταξης, θεωρώ ότι το πρόβλημα που αντιμετωπίζουμε είναι κοινό με τα ειδικά σχολεία, δυστυχώς για τα δίγλωσσα παιδιά, μεταναστόπουλα και προσφυγόπουλα που έχουνε εκπαιδευτικές δυσκολίες η αναπηρία, όταν απευθυνόμαστε στο ΚΕΔΑΣΥ μας δηλώνει ότι χρειάζεται μεταφραστή για να κάνει την αξιολόγηση, οπότε δεν προχωράει και η διαδικασία αξιολόγησης. Έτσι

αν και έχουμε μαθητές με δυσκολίες στο σχολείο, αυτά τα παιδιά φοιτούν στο τμήμα ένταξης χωρίς γνωμάτευση, με δήλωση γονέων.

Σπ. ΣΟΥΛΗΣ: Είναι πραγματικά, είναι πραγματικότητα αυτό το οποίο σχολιάζει ο συνάδελφος ή η συνάδελφος, δεν ξέρω, είναι μία πραγματικότητα, ότι αυτή τη στιγμή και τα ΚΕΔΑΣΥ θέλουν την αντίστοιχη υποστήριξη.

Γενικότερα όταν έχουμε μεταναστούπουλα χρειάζονται να προληφθούν και από την πολιτεία τα κατάλληλα μέτρα προκειμένου να προβούν σε αυτή την αξιολόγηση, ώστε η αξιολόγηση αυτή να είναι αξιόπιστη, γιατί καταλαβαίνετε ότι... όταν δεν μπορεί να υπάρξει συνεννόηση, αναμένουμε αυτά τα οποία... δεν μπορεί να γίνει τελικά επικοινωνία και δεν μπορούν να αξιολογηθούν τα παιδιά.

Είναι μία πραγματικότητα που χρειάζεται μία ενίσχυση, τώρα το ζήτημα είναι τι κάνει ο συνάδελφος μέσα στην τάξη αφού υπηρετεί σε τμήμα ένταξης, θεωρώ ότι θα πρέπει να οδηγείται και ο ίδιος σε κάποιο άτυπο εργαλείο έτσι αξιολόγησης, πάντα μέσω της εμπειρίας την οποία έχει, ώστε να βοηθηθούν και τα συγκεκριμένα παιδιά. Είναι μία όμως πραγματικότητα αυτή, δεν μπορούμε να πούμε κάτι ότι δεν ισχύει.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΔΟΕ (Θ. ΚΙΚΙΝΗΣ): Δεν ξέρω αν θέλει και ο Δημήτρης... όχι. Προχωράμε. Τώρα διαβάζω το επόμενο ερώτημα που..., βέβαια ο ίδιος ο συνάδελφος ότι απευθύνεται στον Δημήτρη τον Αναστασίου αλλά επειδή πιάνει με τα ΚΕΔΑΣΥ, από τα ΚΕΔΑΣΥ μάλλον ξεκινάει. Να σας το διαβάσω.

Με προβληματίζει ιδιαίτερα εκπαιδευτικά και αρνητικά η σχέση του ΚΕΔΑΣΥ με τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, οι απλώς αποκαλούμενες γνωματεύσεις έχουν συχνά μόνιμη ισχύ και έτσι ο λόγος των εκπαιδευτικών της Δευτεροβάθμιας αποσιωπάται. Εάν στελεχώνεται ανορθολογικά ο θεσμός των ΕΔΥ μαζί με εκπαιδευτικούς ειδικής αγωγής, αυτό δεν θα καθιστούσε τον ρόλο των ΚΕΔΑΣΥ περιττό; Τις περισσότερες περιπτώσεις οι ΕΔΥ εργάζονται χωρίς εκπαιδευτικό ειδικής αγωγής ή αυτός / αυτή υπάρχει απλώς στα χαρτιά ως μέλος της Επιτροπής. Μήπως είναι καιρός να ξεφύγουμε από τη συγκεκριμένη αξιολόγηση και να περάσουμε στο παράδειγμα της στήριξης του γενικού σχολείου, όπου η αξιολόγηση και η στήριξη θα γίνεται μέσα στο σχολείο, με τη δημιουργία νέων εκπαιδευτικών θεσμών, όπως αυτό του / της ΣΕΝΚΟ; Ό,τι δηλαδή γίνεται σε χώρες που κινούνται πράγματι σε μια ενιαία εκπαίδευση.

Δ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ: Τώρα δεν ξέρω γιατί απευθυνθήκατε σε μένα, έχω περάσει και 'χω... ήμουνα και Διευθυντής σε ένα ΚΕΔΥ τότε τα λέγαμε, αλλά, εντάξει, ναι, υπάρχει το μοντέλο ότι στα αμερικανικά για παράδειγμα σχολεία ή στα αγγλικά σχολεία η ομάδα της αξιολόγησης, είτε είναι στο γενικό σχολείο ή είναι στην περιφέρεια, δεν είναι απομακρυσμένο απ' το ΚΕΔΑΣΥ. Αλλά αυτό, για να πούμε την αλήθεια, έγινε για ιστορικούς λόγους στην ελληνική πραγματικότητα. Είχαμε, ξεκινήσαμε πολύ λίγα, ΚΔΑΥ τα λέγαμε τότε, με 23, πήγαμε στα 50, τώρα ο αριθμός έχει αυξηθεί πάρα πολύ και μάλιστα στις υποχρεώσεις των ΚΕΔΑΣΥ έχει μπει και η υποστήριξη. Έχουν φύγει από ένα στενά αξιολογικό μοντέλο, ένα πολύ μεγάλο ζήτημα είναι πόσο επαρκή στελεχωμένα είναι. Γενικά, δηλαδή, έχουν έρθει πιο κοντά τα σχολεία, όπως θα έπρεπε να είναι.

Το βλέπω περισσότερο ως μια αυξητική βελτίωση, δηλαδή, ότι θα γινόταν αυτό, και υπάρχει και μια άλλη διάσταση: η Ελλάδα έχει ένα πελατειακό κράτος, ιστορική διάσταση, που έχει αναπτυχθεί για πάρα-πάρα πολλά χρόνια. Δεν ξέρω αν γινότανε στα ειδικά, ξεκινούσε απ' τα σχολεία τα γενικά, με μικρές ομάδες, αν θα 'ναι το καταλληλότερο βήμα.

Νομίζω ότι ιστορικά, βλέποντας τις ιδιομορφίες της χώρας, ήταν προς τη σωστή κατεύθυνση.

Τώρα ότι έχουμε φτάσει στο σημείο να έχουμε μικρότερες ομάδες, τις ανέφερε ότι έχουν πάρει διαφορετικό όνομα κάθε φορά, είναι θετικό και πρέπει να ενισχυθούν ας πούμε και να πηγαίνουνε λιγότερες περιπτώσεις προς τα ΚΕΔΑΣΥ.

Δεν ξέρω ο Σπύρος αν...

Σπ. ΣΟΥΛΗΣ: Ναι, ναι, θα έλεγα ότι στη βάση που το θέτει ο συνάδελφος έχει δίκιο γιατί αν θα προσέξατε κάνει μία μεγάλη αναφορά στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, έτσι δεν είναι;

Δ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ: Ναι.

Σπ. ΣΟΥΛΗΣ: Εκεί όντως έχουμε ένα τεράστιο ζήτημα, δηλαδή χρειάζεται περισσότερη στελέχωση από συναδέλφους Δευτεροβάθμιας και από όλες τις ειδικότητες, γιατί στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση ας πούμε μπορεί να σου πέσει μέσα σε ένα ΚΕΔΑΣΥ ένας φιλόλογος και θα πρέπει, καταλαβαίνετε τι θέλω να σας πω, και θα πρέπει να αξιολογήσει και σε επίπεδο μαθηματικών, με καταλαβαίνετε, δηλαδή θα έπρεπε και οι ΕΔΥ που είπε ο συνάδελφος να στελεχωθούν με περισσότερο προσωπικό για να είμαστε πιο πολύ... πιο αποτελεσματικοί. Προσωπικό που να είναι

εξειδικευμένο στην ειδική αγωγή και εκπαίδευση και να είναι και από τις υπόλοιπες ειδικότητες.

Δεν θεωρώ ότι οι ΕΔΥ θα αντικαταστήσουν τα ΚΕΔΑΣΥ, γιατί είναι πιο πολύπλευρος ο ρόλος των ΚΕΔΑΣΥ, αλλά σίγουρα σωστά στελεχωμένες ΣΕΔΥ θα μπορούσαν στην πράξη να υποστηρίξουν περισσότερο ζητήματα τα οποία έχουμε στα γενικά σχολεία.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΔΟΕ (Θ. ΚΙΚΙΝΗΣ): Ωραία, το ερώτημα ήταν όντως από εκπαιδευτικό, δεν το διευκρίνισα και εγώ αρχικά Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, γι' αυτό και αναφερόταν στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση.

Λοιπόν, τώρα το επόμενο ερώτημα που απευθύνεται και στους δύο: διερευνήθηκε το κατά πόσο η ανεπάρκεια υλικού σχετίζεται όχι τόσο με την απουσία υλικού αλλά με την απουσία συνεργασίας των εκπαιδευτικών στις Δομές, ώστε να επιλέξουν από κοινού κατάλληλο υλικό το οποίο παρέχεται διαδικτυακά, καθώς και με τη δυσκολία τους να επιλέξουν υλικό και να προσαρμόσουν - κατηγοριοποιήσουν ανάλογα με τους στόχους που έχουν.

Προφανώς απευθύνεται και στο πώς μετέχει και αυτός στην έρευνα, δεν ξέρω, δεν θυμάμαι να υπάρχει μια τέτοια διάσταση στην έρευνα, δεν ξέρω αν...

Σπ. ΣΟΥΛΗΣ: Έχει να κάνει, έχει να κάνει με το... όπως τίθεται το ερώτημα, έχει να κάνει αφενός με την επιμόρφωση των συναδέλφων, που είναι σημαντικό στοιχείο και έχει καταγραφεί, απλά δεν μείναμε τόσο πολύ, ότι καταγράφεται η ανάγκη περαιτέρω επιμόρφωσης των συναδέλφων που υπηρετούν στα ειδικά σχολεία: νηπιαγωγεία, δημοτικά κτλ. και επιπλέον ένα άλλο στοιχείο το οποίο πρέπει να 'χουμε στο μυαλό μας, δεν είναι απλά μόνο η επιμόρφωση, δεν είναι ζήτημα να κατεβάσω το υλικό που μπορώ να το βρω, που ακουμπάει την επιμόρφωση, έχει να κάνει και με αυτό το οποίο λέμε τη διεπιστημονικότητα.

Η διεπιστημονικότητα όμως προϋποθέτει κάτι πάρα-πάρα πολύ απλό. Χρόνο συνεργασίας. Πόσες ώρες κενές, δυνατότητες συνεργασίας υπάρχουν στο πλαίσιο του να βρεθούν οι διάφοροι συνάδελφοι που εμπλέκονται και να σχεδιάσουν από κοινού ένα αποτελεσματικό πρόγραμμα για τον μαθητή; Από την πράξη, ξέρετε, συνάδελφοι, ότι δεν υπάρχει αυτό το θέμα.

Άρα στην ουσία ενώ έχει δίκιο όπως το θέτει ο συνάδελφος, υπάρχουνε κάποια πραγματικά γραφειοκρατικού τύπου για μένα εφόδια, γιατί εδώ βλέπουμε την πολιτεία που θέλει να είναι έναν άλλο ανασχεδιασμό, που πρέπει να κάνει έναν άλλο

σχεδιασμό με το ωράριο εργασίας των εκπαιδευτικών στα ειδικά σχολεία, ποια ώρα θα έχω χρόνο να συνεργαστώ, να μπορέσω, να ετοιμάσω πράγματα και μέσα σ' αυτό το πλαίσιο να αξιοποιήσω και το όποιο υλικό υπάρχει.

Εμείς τι λέμε; Λέμε και αυτό έδειξε, ότι αν αυτό το υλικό υπήρχε και δεν έπρεπε κάτι να το κατεβάσει και να το πει γιατί όντως είναι και το θέμα να συνεργαστούμε, αλλά είχε και τον χρόνο, εε τότε θα ήμασταν αποτελεσματικότεροι. Έτσι; Αυτό λέμε.

Δ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ: Να πω μόνο, να προσθέσω κάτι, ότι το πρόβλημα της συνεργασίας δεν είναι μόνο ένα ελληνικό ζήτημα, το βλέπουμε και στα αμερικανικά σχολεία, ότι σε κάποια δίνεται χρόνος ειδικός, ιδιαίτερα έχω ασχοληθεί με τη συνδιδασκαλία, το co teaching, σε κάποια ... στο Σικάγο, εκεί που υπάρχει η δυνατότητα, δίνεται μία ώρα τη βδομάδα για να συνεργαστούν οι εκπαιδευτικοί, να κάνουν το πλάνο τους. Στα άλλα δεν υπάρχει αυτή η δυνατότητα.

Αυτό είναι ένα δομικό, δηλαδή το να λέμε συνεργασία και να ρίχνουμε το μπαλάκι αποκλειστικά στους εκπαιδευτικούς δεν είναι σωστό. Έχει να κάνει πάρα πολύ με τις ιδέες, πάρα πολύ με τις ιδέες, δεν έχουμε, δεν υπάρχει, δεν έχουμε μάθημα συνεργασίας στο πανεπιστήμιο. Συνεργασία που αφορά το σπίτι και το σχολείο και συνεργασία των εκπαιδευτικών μεταξύ τους.

Λοιπόν, στα περισσότερα προγράμματα δεν υπάρχει αυτό. Ένα είναι, λοιπόν, το θέμα των αρχικών σπουδών. Είναι το θέμα της επιμόρφωσης αλλά είναι και το θέμα όπως το έθεσε και ο Σπύρος σε σχέση με τις διοικητικές υποδομές, αλλά να μην..., επειδή η έρευνα δεν μπορεί να καταγράψει τα δυναμικά στοιχεία, καταγράφει τα στατικά στοιχεία. Και το στοιχείο ότι οι άνθρωποι βάζουνε, οι συνάδελφοι βάζουν απ' το..., στερούνται το ευ ζην τους για να φέρουν το υλικό στο σχολείο, δείχνει ποιο είναι το κύριο πρόβλημα. Φυσικά είναι και εντάξει, δεν θέλουμε να κάνουμε μειώσεις και αναγωγισμούς και αυτό είναι ένα ζήτημα, αλλά κατά τη γνώμη μου άλλο είναι το κύριο ζήτημα αιχμής. Το ζήτημα της εργασίας είναι, επίσης, πολύ-πολύ σημαντικό αλλά είναι σε τρία επίπεδα. Είναι σε επίπεδο πανεπιστημίου, αρχικών σπουδών, σε επίπεδο επιμόρφωσης και είναι και σε διοικητικό - γραφειοκρατικό επίπεδο που πρέπει να δει και να καταλάβουν και στο Υπουργείο Παιδείας ότι η μία ή οι δύο ώρες συνεργασίας αν θεσπίζονται την εβδομάδα και ήτανε μέρος του διδακτικού ωραρίου δεν είναι χάσιμο χρόνου, είναι πολύτιμος χρόνος.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΔΟΕ (Θ. ΚΙΚΙΝΗΣ): Λοιπόν, τώρα, συνεχίζω με τα ερωτήματα. Το ένα είναι τώρα, είναι μια παρατήρηση αρχικά και το διαβάζω: θέλουμε κάποια στιγμή να δούμε έρευνες που να εξετάζουν την εφαρμογή όσων προτείνονται σε μεγάλη κλίμακα και να δούμε αν τα αποτελέσματα που παράγονται δίνουν πραγματικά οφέλη για τους μαθητές. Χωρίς διάθεση να προσβάλλω κανέναν έχουμε κουραστεί οι εκπαιδευτικοί από τις συμβουλές και προτάσεις πανεπιστημιακών που όμως ελάχιστη επαφή έχουν με την σχολική πραγματικότητα, θέλουμε αληθινά εργαλεία και αληθινή συμμετοχή στη χάραξη εκπαιδευτικής πολιτικής. Προφανώς και δεν συμφωνούμε με την κατάργηση των ειδικών σχολείων, όπως και διαφωνούμε με την καθολική ένταξη μαθητών με τεράστια γνωστικά κενά και περιορισμένες γνωστικές ικανότητες στο γενικό σχολείο. Απλά δεν γίνεται. Μπορεί να ακούγονται εύηχα όσα λέτε για τη συμπερίληψη, ωστόσο το σημαντικό είναι να δούμε αν μπορούν να εφαρμοστούν.

Σπ. ΣΟΥΛΗΣ: Συμφωνούμε. Να εξηγήσω όμως κάτι γιατί εδώ γίνεται μία παρανόηση, όχι στον συνάδελφο, συμφωνούμε απόλυτα σ' αυτά που λέει ο συνάδελφος. Μια γενική παρανόηση. Συνάδελφε, έχετε υπόψη σας ότι στη χάραξη των πολιτικών δεν φωνάζουν ακαδημαϊκούς. Εγώ προσωπικά ασχολούμαι από το '97 με το ζήτημα της εκπαίδευσης, της ειδικής εκπαίδευσης. Από το 1997. Ίσως κάποιοι να μην είχαν γεννηθεί ακόμα.

Δεν ξέρω, δηλαδή δεν υπάρχει χάραξη πολιτικής που να βασίζεται, άντε δηλαδή να πούμε ότι ακολουθούν κάποιο ακαδημαϊκό μοντέλο κτλ. - κτλ. - κτλ. Δεν υπάρχει κάτι τέτοιο, γιατί αν υπήρχε τότε αυτά θα λέγονταν. Όμως συμφωνώ σ' αυτό που λέει ο συνάδελφος ότι πρέπει να γίνει κάτι ευρύτερο, να δούμε πόσο είναι αποτελεσματικό, να έχουμε μετρήσεις, να πάμε στην πραγματική, στην ελληνική πραγματικότητα, αλλά έχω την αίσθηση ότι έχουμε και αυτή την ετοιμότητα, δεν είμαστε τόσο ξεκομμένοι από την πράξη, αυτό θέλω να πω με λίγα λόγια και νομίζω ότι και φαίνεται αυτό. Εντάξει;

Δ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ: Και, επίσης, θέλω να πω το εξής: γιατί εντάξει, το πνεύμα μας νομίζω ότι δεν ήτανε μια συμπερίληψη χωρίς όρους και περιορισμούς, ένα, δεύτερον ότι προσωπικά το λέω, αλλά ισχύει και τον Σπύρο, έχω 16 χρόνια στην εκπαίδευση, 16 πραγματικά χρόνια, δηλαδή διδακτικό χρόνο, ήμουν 16 χρόνια στα σχολεία, στα ελληνικά σχολεία, απ' τα οποία 5 χρόνια στην ειδική εκπαίδευση, εκ των οποίων ένα χρόνο όταν στήσαμε το ΚΕΔΥ της 1^{ης} Αθηνών, το 1^ο, ο Προϊστάμενός του, οπότε έχω εντριβεί αρκετά με την πραγματικότητα των σχολείων και παρ' όλες τις σπουδές θέλω να πω ότι μόνο τα δύο χρόνια του Διδασκαλείου, τότε υπήρχε Διδασκαλείο και άλλα

δύο χρόνια που προχώρησα στο μεταπτυχιακό είχα άδεια. Το διδακτορικό το έκανα στη σχολική τάξη.

Δηλαδή πρέπει να πούμε και κάποια πράγματα για να... και αυτό βοηθάει. Εγώ δεν διαφωνώ ότι υπάρχουνε πανεπιστημιακοί οι οποίοι δεν έχουν μπει ποτέ στη σχολική τάξη και μιλάω για την ειδική εκπαίδευση και αυτό είναι ένα πρόβλημα. Είναι μεγάλο πρόβλημα. Και ισχύει όχι μόνο για την ελληνική πραγματικότητα, ισχύει και για την αμερικανική πραγματικότητα. Και πολλές φορές δεν μπορούν να γειώσουν αυτά που λέμε γιατί δεν έχουν δει ποτέ ούτε τμήμα ένταξης, ούτε ειδικό σχολείο.

Θέλω να ενισχύσω αυτό αλλά απ' την άλλη το παίρνω και ως μια μομφή που τη θεωρώ λίγο άδικη.

Σπ. ΣΟΥΛΗΣ: Όχι, όχι, να πούμε ότι έχουμε μυρίσει πάρα πολύ κιμωλία, έτσι; Όχι έχουμε δει κιμωλία, έχουμε μυρίσει κιμωλία, καταλαβαίνετε τι εννοώ, με την κλασική κιμωλία, εντάξει; Όχι, δεν νομίζω ότι ετέθη σαν μομφή σε καμία περίπτωση απλά αλλά είναι μία πραγματικότητα. Ότι κατά καιρούς βλέπουμε διάφορες ακαδημαϊκές, κάποιες προτάσεις, που είναι εκτός πραγματικότητας. Μπορούν να γίνουν απλά αυτό το οποίο λέμε είναι ότι δυστυχώς όσο και αν σας φαίνεται περίεργο, συνάδελφοι, δεν ρωτιόμαστε πώς μπορεί πραγματικά να κάνουμε πιο αποτελεσματικό το ειδικό σχολείο.

Δ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ: Καλά, δεν υπάρχει λόγος για το ειδικό σχολείο.

Σπ. ΣΟΥΛΗΣ: Όχι, δεν υπάρχει κανένας λόγος για το ειδικό σχολείο.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΔΟΕ (Θ. ΚΙΚΙΝΗΣ): Εντάξει. Και η συνάδελφος το έγγραφε διευκρινιστικά ότι δεν αναφέρεται αφοριστικά.

Σπ. ΣΟΥΛΗΣ: Ναι, ναι, αλίμονο. Είναι κατανοητό. Δεν έχει να κάνει με σας.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΔΟΕ (Θ. ΚΙΚΙΝΗΣ): Έθετε ένα ζήτημα όπως ακριβώς αποτυπώθηκε.

Λοιπόν, τώρα μιλώντας για τη συμπερίληψη, για τα επόμενα ερωτήματα, θα προσπαθήσω να τα διαβάσω μαζί για να δώσω και τη δυνατότητα να τα απαντήσετε όλο μαζί, πρέπει να δεχθούμε πάντως ότι δεν είναι πάντοτε ζήτημα μόνο θέλησης των εκπαιδευτικών των γενικών σχολείων ή ακόμη και των υποδομών των γενικών σχολείων. Υπάρχουν περιπτώσεις παιδιών που είναι αδύνατον να ενταχθούν απόλυτα σε μια γενική τάξη, όχι επειδή δεν υπάρχει η διάθεση, επειδή απλά δεν

γίνεται. Όσοι διεξάγουν ακαδημαϊκή έρευνα προφανώς και μπορούν με ευκολία να ρίχνουν όλο το βάρος και την ευθύνη στους ώμους των εκπαιδευτικών.

Εδώ να πω ότι το ερωτηματολόγιο δεν έγινε από αυτούς που το σχολιάζουν, έγινε από την ομάδα που έκανε το ερωτηματολόγιο με τη ΔΟΕ, από τη ΔΟΕ, δηλαδή, επομένως δεν υπήρχε καμία τέτοια διάθεση, ούτε εμπλοκή.

Λοιπόν, αλλά έχουν την ευχέρεια να το κάνουν, καθώς δεν θα εφαρμόσουν οι ίδιοι αυτές τις πολιτικές. Αυτό είναι μια τοξική αντίληψη που διαπερνά όχι μόνο την ελληνική πραγματικότητα αλλά υπάρχει και στις Ηνωμένες Πολιτείες και στη Βρετανία και σε πάρα πολλές άλλες χώρες. Οι παιδαγωγοί και οι εκπαιδευτικοί αντιμετωπίζονται ως ένα μαγικό ραβδί που έχει τη δυνατότητα να ξεπεράσει κάθε δυσκολία, να λύσει κάθε πρόβλημα και να βοηθήσει κάθε παιδί αρκεί να το θέλει.

Και υπάρχει στο ίδιο κλίμα οι εκπαιδευτικοί γενικής αγωγής πώς θα λειτουργήσουν σε 25άρια τμήματα που συχνά υπάρχουν και παράλληλες, χωρίς εκπαίδευση, για τον χειρισμό των παιδιών με αναπηρία. Πάλι βάζει εδώ το ζήτημα της συμπερίληψης.

Για τη συμπερίληψη πάλι ένα άλλο σχόλιο, ένα στοιχείο το οποίο θα ήταν καλό να συμπεριληφθεί στην έρευνα για τον σχολιασμό και σχετίζεται με τη συμπερίληψη είναι αν γίνεται κάτι στα γενικά σχολεία για την ευαισθητοποίηση και την εξοικείωση των μαθητών, των γονέων αλλά και των εκπαιδευτικών με τα παιδιά που φοιτούν στα ειδικά σχολεία, όσα και τα ίδια τα ειδικά σχολεία.

Και μία άλλη αντίληψη και μια άλλη άποψη εδώ για τη συμπερίληψη πάλι, ότι προϋποθέτει ανοιχτότητα και αποδοχή του άλλου, του διαφορετικού, απλά τα πράγματα, είμαστε 20 χρόνια πίσω από τη διεθνή πρακτική, υπάρχει μια ακαδημαϊκή κοινότητα που στέκεται μακριά από το πεδίο, το ελληνικό σχολείο και τον μάχιμο δάσκαλο - εκπαιδευτικό, τι λύση βλέπετε σε αυτό.

Έτσι προσπάθησα λίγο να τα ομαδοποιήσω.

Σπ. ΣΟΥΛΗΣ: Λοιπόν, να ξεκινήσω, μετά θα πάρει τον λόγο και ο Δημήτρης. Πολύ γρήγορα, το πρώτο σχόλιο, αυτό που λέει ο συνάδελφος ή η συνάδελφος που κάνει μια αναφορά αν όλα τα παιδιά είναι για ένα συμπεριληπτικό σχολείο. Ακούστε να σας πω, συνάδελφοι, η συμπερίληψη είναι μέθοδος, δεν είναι στόχος. Ο στόχος είναι η παροχή της καλύτερης δυνατής εκπαίδευσης στον μαθητή. Εάν αυτό μπορεί να γίνει μέσω της συμπερίληψης τότε πρέπει να δώσουμε συμπερίληψη. Αν αυτό μπορεί να γίνει μέσω (σε εισαγωγικά) «της εξειδίκευσης», του εξειδικευμένου ειδικού σχολείου,

αυτό θα πρέπει να γίνει μέσω του ειδικού εκπαιδευτικού σχολείου, δηλαδή μην σκέφτεται κανείς ότι όταν μιλάμε συμπερίληψη λέμε αα, να φτάσουμε στη συμπερίληψη. Δεν είναι εκεί το ζήτημα. Το ζήτημα είναι θα βοηθηθεί ο μαθητής; Αυτό είναι το κριτήριο, αυτό είναι το ένα. Ως γενική αρχή, μια πρώτη τοποθέτηση.

Ένα δεύτερο στοιχείο το οποίο θέλω να πω είναι ότι είναι αλήθεια στο πλαίσιο της παράλληλης στήριξης δεν γίνεται υποστήριξη, αυτό το οποίον καταγράφω ότι πρέπει να υπάρχει συνεργασία ανάμεσα στους δύο εκπαιδευτικούς, πρέπει να ετοιμαστεί το σχολείο για να δεχθεί την παράλληλη στήριξη, όταν λέω το σχολείο, το τμήμα, οι μαθητές του τμήματος, το όλο πλαίσιο, δεν γίνεται αυτό, πρέπει να γίνει, και εδώ είπαμε τα γραφειοκρατικά προβλήματα και η έλλειψη του χρόνου και η έλλειψη του συντονισμού και η έλλειψη της επιμόρφωσης, της κοινής επιμόρφωσης.

Πού είδατε εσείς κοινή επιμόρφωση όσων είναι μέσα στην παράλληλη στήριξη; Κοινή εννοώ και των δύο συναδέλφων και όλων όσων μπαίνουν μέσα στο τμήμα που έχουμε παράλληλη στήριξη. Αν το έχετε δει πουθενά να μου πείτε και σε μένα. Εγώ δεν το έχω δει. Δηλαδή λέμε κατά καιρούς αλλά δεν γίνεται.

Και αυτό είναι ένα στοιχείο το οποίον πρέπει να το έχουμε στο μυαλό μας και το θέτω, είναι ότι σε καμία περίπτωση δεν θέλουμε έτσι να το βλέπετε ότι ακαδημαϊκά προσπαθούμε να λύσουμε ζητήματα. Όχι. Το θεωρητικό πλαίσιο έχει πεδίο εφαρμογής μες στην τάξη. Η τάξη καταθέτει τα ζητήματα που έρχεται πια η θεωρία αυτά να τα μετασχηματίσει και να δώσει αν μπορεί κάποιες απαντήσεις.

Κρατάω αυτό που είπε και ο Πρόεδρος ότι το συγκεκριμένο ερωτηματολόγιο δεν φτιάχτηκε από εμάς, σε καμία περίπτωση, εμείς κληθήκαμε να το σχολιάσουμε, οπότε δεν ήταν «στημένο» να το πω έτσι σε εισαγωγικά. Και κλείνω, να δώσω τον λόγο στον Δημήτρη.

Δ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ: Θα σταθώ στο πρώτο, σε σχέση με το..., αναφέρθηκε ο Σπύρος ότι ο στόχος, ο μαθησιακός στόχος, ο στόχος, συγγνώμη, για τους μαθητές με αναπηρία είναι ίδιος με τους στόχους που έχουμε και για τους άλλους μαθητές. Τα σχολεία υπάρχουν γιατί υπάρχει ανάγνωση, υπάρχει γραφή, υπάρχουν μαθηματικά, υπάρχουν επιστήμες και επομένως ο στόχος μας είναι η βελτιστοποίηση του μαθησιακού αποτελέσματος. Για τους μαθητές με αναπηρία θέλουμε κάτι παραπάνω. Γι' αυτό και λέμε για special κλπ. Δεν αρκεί μια, αυτό που συνήθως δίνουμε σε ένα τυπικά αναπτυσσόμενο παιδί.

Δηλαδή με άλλα λόγια πολλές φορές τονίζουμε τις κοινωνικές δεξιότητες γιατί υπάρχει μια μερίδα παιδιών που δεν τις έχουν αναπτυγμένες, αλλά τα παιδιά πάνε στο σχολείο για να μάθουν και αυτό, αυτό τον κοινό στόχο, δεν πρέπει να τον χάνουμε ποτέ και γι' αυτό έχουμε και τα ειδικά σχολεία, για να μάθουν περισσότερα, γιατί αν δεν μάθουν περισσότερα δεν θα μπορούν να ετοιμαστούνε για τη ζωή, να ετοιμαστούν για τα επαγγέλματα που εντάξει, υπάρχει πολύ μεγάλη ανεργία, αλλά η ετοιμασία για τη ζωή έχει να κάνει με πάρα πολλά πράγματα. Δεν έχει να κάνει μόνο ακριβώς με το επάγγελμα, είναι να μπορούν να ζήσουν αυτόνομα, να μπορούν να μην στηρίζονται, να έχουν μια σχετική αυτονομία, να μην στηρίζονται στους άλλους, να μην επιβαρύνουν τις οικογένειές τους, είναι πολύπλευρος ο στόχος. Και αυτό έχει να κάνει αν θέλετε να δούμε και την εξωτερικότητα αυτού του πράγματος, έχουμε να δούμε πόσο αυτή η κοινωνία είναι δίκαια όσο πρέπει για τα άτομα, όχι απλά ισότητα ή ισοτιμία των ευκαιριών, έχει μια εικόνα κοινωνικής δικαιοσύνης για τα άτομα με αναπηρίες.

Αυτό είναι το βασικό που θα ήθελα να πω, τώρα τα υπόλοιπα τα κάλυψε, νομίζω, ο Σπύρος, δεν θέλω, γιατί έχει περάσει και η ώρα και έχουμε νομίζω και άλλες ερωτήσεις. Έτσι δεν είναι;

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΔΟΕ (Θ. ΚΙΚΙΝΗΣ): Ναι, υπάρχουν και άλλες ερωτήσεις. Το ίδιο εκτίμησε και η συνάδελφος που είχε κάνει το σχόλιο σχετικά με τους πανεπιστημιακούς, η οποία το είπατε και εσείς, το είπα και εγώ, αλλά πρέπει να το διαβάσω: Προς Θεού, δεν το λέω για σας, ίσα-ίσα που είστε θετική έκπληξη, ότι δείχνετε να αντιλαμβάνεστε και οι δύο τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουμε οι εκπαιδευτικοί. Επομένως έτσι το λέω για να ενισχύσω και τα όσα ειπώθηκαν και προηγούμενα.

Τώρα, ένα ερώτημα έχει να κάνει σχετικά με το..., σας το διαβάζω: Τα προγράμματα συνεκπαίδευσης από εκπαιδευτικό προσωπικό και ΕΠ των ΣΜΕΑΕ γίνονται μόνο από τη θέληση, καλή συνεργασία και το ενδιαφέρον των εκπαιδευτικών. Οι δυσκολίες είναι πολλές και αφορούν τα προγράμματα των γενικών σχολείων, την ανάγκη ύπαρξης συστέγασης, την καλή συνεργασία συναδέλφων και φυσικά την έλλειψη ενιαίας οργάνωσης και σχεδιασμό αναλυτικών προγραμμάτων ΕΑΕ με συγκεκριμένους εκπαιδευτικούς στόχους και τρόπους σε βασικούς τομείς.

Είναι στο ίδιο κλίμα νομίζω, δεν ξέρω αν θέλετε να πείτε κάτι παραπάνω.

ΣΤ. ΣΟΥΛΗΣ: Συμφωνούμε απόλυτα με την παρατήρηση, είναι ευστοχότατη.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΔΟΕ (Θ. ΚΙΚΙΝΗΣ): Ναι. Τώρα: καλησπέρα, ευχαριστούμε πολύ για την παρουσίαση αυτών των ενδιαφερόντων ερευνητικών δεδομένων. Τελευταία

παρατηρείται το φαινόμενο να παραπέμπονται μαθητές ειδικών ιδιωτικών σχολείων για αξιολόγηση από δημόσιες δομές, ώστε να ωθούνται έμμεσα σε μη συμπεριληπτικές πρακτικές και αλλαγή σχολείου. Παρατηρείται αντίστοιχη τάση στις Ηνωμένες Πολιτείες και με ποιον τρόπο αντιμετωπίζεται το φαινόμενο αθρόας αξιολόγησης, πιστοποίησης αλλά και αθρόας αποπομπής αυτών των μαθητών από το σχολείο επιλογής, ιδιωτικό πλαίσιο σε δημόσιο σχολείο;

Δ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ: Στις Ηνωμένες Πολιτείες είναι χάος. Δεν..., μπορεί το παιδί να αξιολογηθεί στο σχολείο, συνήθως αυτός είναι ο κανόνας, όπως είναι και στα ελληνικά, αλλά και η ιδιωτική γνωμάτευση ουσιαστικά υποχρεώνει και τα δημόσια σχολεία, ειδικά στον αυτισμό και σε άλλα τέτοια να τη δεχθούν ουσιαστικά τη γνωμάτευση και αυτό κινεί τις διαδικασίες γιατί δεν είναι ο στόχος η γνωμάτευση ως ή διάμεσος / διάμεσος όπως λέμε, ο στόχος είναι να υποστηριχθεί το παιδί. Οπότε κινητοποιούνται οι διαδικασίες όταν οι γονείς παρουσιάζουν ένα χαρτί ακόμα και από έναν ψυχίατρο ή από εξωτερικές, τέλος πάντων δομές, και γίνονται οι διαδικασίες για να υποστηριχθεί το παιδί μέσα στο σχολείο. Αλλά γενικά είναι λίγο χαοτικό το σύστημα.

Πιστεύω ότι το ελληνικό σύστημα είναι περισσότερο, αφορά η αξιολόγηση και η γνωμάτευση αφορά περισσότερο τις δημόσιες δομές, φυσικά υπάρχουν και τα παρατράγουδα, δεν...

Σπ. ΣΟΥΛΗΣ: Να έλεγα μόνο ότι είναι μία καλή ευκαιρία αυτό το οποίο κατέθεσε ο συνάδελφος / η συνάδελφος, δεν ξέρω ποιος το είπε και να ζητήσω από την Ομοσπονδία μήπως θα μπορούσε κάποια στιγμή να το έχει στον προγραμματισμό της, να έκανε μία συνάντηση με όλους τους συναδέλφους που δουλεύουν σε ΚΕΔΑΣΥ. Εννοώ ΠΕ 70 κτλ. Καταλαβαίνετε τι θέλω να σας πω.

Με μόνο θέμα γιατί αυτό το οποίο είπε ο συνάδελφος είναι μία πραγματικότητα που καταγράφεται τα τελευταία χρόνια, και γενικότερα στο πλαίσιο της ενημέρωσης και της υποστήριξης. Θα ήτανε μια ιδέα, απλά τη ρίχνω στο τραπέζι και ας την κρατήσει το Διοικητικό Συμβούλιο και ίσως να την αξιολογήσει. Θα μπορούσαν να μπουνε πολλά πράγματα, δηλαδή να ακούσουμε και τους συναδέλφους που δουλεύουν εκεί τι έχουν να πουν.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΔΟΕ (Θ. ΚΙΚΙΝΗΣ): Το κρατάμε σαν παρατήρηση και σαν πρόταση.

Λοιπόν, τώρα, ένα ερώτημα άλλο, πέρα από τα συγχαρητήρια, θα ήθελα ωστόσο να σας ερωτήσω σχετικά με τους μετανάστες μαθητές με αναπηρία ή με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, πώς θα μπορούσε να λειτουργήσει αποτελεσματικά το

ειδικό νηπιαγωγείο δεδομένης της διπλής και τριπλής ευαλωτότητας αυτών των μαθητών, λόγω της γλώσσας, της κουλτούρας κλπ., γιατί μην .... πως χρειάζονται νέα προγράμματα σπουδών για αυτούς τους μαθητές.

Σπ. ΣΟΥΛΗΣ: Κατά τη δική μου πλέον γνώμη, θα έλεγα ότι ακριβώς όπως το παραθέτει η συνάδελφος / ο συνάδελφος έχει δίκιο, υπάρχει μια μεγάλη ευαλωτότητα, υπάρχει αυτή η διαφορετική κουλτούρα, σκεφτείτε ότι πια είναι πολύ δύσκολο να δούμε παιδιά να φεύγουν από, θα λέγαμε, από τις οργανωμένες δομές και να επισκέπτονται αντίστοιχα σχολεία, γιατί έχουμε και αυτό το ζήτημα, πολλοί γονείς δεν εμπιστεύονται νήπια, εννοώ γονείς πρόσφυγες, δεν εμπιστεύονται τα νήπια να πάνε στο ειδικό νηπιαγωγείο, τουλάχιστον έχω εγώ εικόνα από τα Γιάννενα, έτσι σας το μεταφέρω, από δομές που έχουμε εδώ προσφυγικές, και ενώ έχουμε εντοπίσει παιδιά, έχουνε μία πολύ μεγάλη δυσκολία να πείσουμε τους γονείς ότι πρέπει να πάνε στην αντίστοιχη δομή του νηπιαγωγείου κτλ.

Παρόλα αυτά θεωρώ ότι στο επίπεδο του νηπιαγωγείου, πέρα από τα προγράμματα που θα μπορούσαν να έχουν αναπτυχθεί, έχω την αίσθηση ότι επειδή διευκολύνονται πάρα-πάρα πολύ οι κοινωνικές δεξιότητες μέσω του υλικού το οποίο χρησιμοποιεί το κάθε νηπιαγωγείο, πολλαπλά θα μπορούσε να βοηθήσουν τα παιδιά, αλλά χρειάζεται, η αλήθεια είναι ότι χρειάζεται πολύ έτσι συγκεκριμένες κατευθύνσεις να δοθούν και θεωρώ ότι επίσης ένα άλλο βασικό στοιχείο είναι ότι στο νηπιαγωγείο που έχουμε μετανάστες, χρειάζεται να καλυφθεί και το ζήτημα της γλώσσας, της μετάφρασης.

Είναι και αυτό ένα πάρα-πάρα πολύ βασικό θέμα ώστε να μπορέσουν τα παιδιά να βρουν ένα οικείο περιβάλλον.

Δ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ: Οι μεταφραστές είναι πολύ βασικό ζήτημα και στις Ηνωμένες Πολιτείες που ξέρω ότι ειδικά στις γλώσσες οι οποίες δεν μιλιούνται πολύ συχνά, υπάρχει ένα θέμα, αλλά όταν έχουμε να κάνουμε με αραβικά, να κάνουμε μια προτεραιότητα κτλ., θα μπορούσαν να υπάρχουνε, γιατί πολλά παιδιά μιλάνε αραβικά από τους πρόσφυγες, θα μπορούσαν να υπάρχουν μεταφραστές.

Μετά είναι και οι ειδικότητες των λογοθεραπευτών που επίσης υπάρχουν και οι κοινωνικοί λειτουργοί. Θα πρέπει να ενισχυθούν, δηλαδή να μην βλέπουμε ότι επειδή είναι ειδικό νηπιαγωγείο δεν θα έχουμε αυτές τις ειδικότητες. Βέβαια το μικρό μέγεθος δεν βοηθάει, είναι τα νηπιαγωγεία, όπως είπαμε, είναι από 10 - 15 περίπου, έχει 10 - 15 παιδιά το ειδικό. Είναι με βάση, όταν εκεί επειδή υπάρχει και μια

σπανιότητα των πόρων, αλλά υπάρχουν αυτές οι προτεραιότητες. Δεν γίνεται διαφορετικά αν δεν έχεις όλες, δεν έχεις και λογοθεραπευτή, δεν έχεις και κοινωνικό λειτουργό μέσα στο νηπιαγωγείο και χρειάζεται μεταφραστής. Ο μεταφραστής είναι πολύ βασικό, ειδικά όταν οι οικογένειες που έχουνε κάτω από..., είναι τετράχρονα τα παιδιά, συνήθως είναι και οι οικογένειες που είναι νεοαφιχθείσες και έχουμε και πολύ μεγάλη δυσκολία, πολύ λίγες απ' αυτές μιλάνε αγγλικά και μπορεί να συνεννοηθείς με τα αγγλικά και το παιδί μπορεί να μιλάει λέξη τα ελληνικά.

Αλλά όπως είπε και ο Σπύρος, εντάξει, το νηπιαγωγείο έχει μια ευρύτερη κοινωνική λειτουργία έτσι κι αλλιώς, αυτός είναι ο ρόλος του, είναι το παιχνίδι, μέσα απ' αυτό, μέσα σε 5-6 μήνες ένα παιδί μπορεί, αν δεν υπάρχουνε οι διανοητικοί περιορισμοί μπορεί να εξασκηθεί στη δεύτερη γλώσσα που θα είναι η ελληνική.

Σπ. ΣΟΥΛΗΣ: Αν θυμάμαι καλά υπάρχει ένα καλό βιβλιαράκι, προτείνω για το νηπιαγωγείο, είναι της Θάλειας Δραγώνα, λέγεται «Κλειδιά», είναι ένα πολύ μικρό βιβλιαράκι το οποίο όμως έχει αρκετές προτάσεις αν μέσα στα νηπιαγωγεία σας έχετε μεταναστόπουλα. Δεν αναφέρεται σε παιδιά με αναπηρία, αλλά μπορείτε να πάρετε από κει ιδέες για να εφαρμόσετε.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΔΟΕ (Θ. ΚΙΚΙΝΗΣ): Λοιπόν, το επόμενο ερώτημα που το απευθύνει πανεπιστημιακός δάσκαλος όπως δηλώνει, άρα έχουμε και πρωτοβάθμιους και δευτεροβάθμιους και απ' την πανεπιστημιακή κοινότητα και αυτό είναι ιδιαίτερα καλό νομίζω για τις εκδηλώσεις της Ομοσπονδίας, πέρα από τα συγχαρητήρια, έχει δύο ερωτήματα που έχουν να κάνουν με το περιεχόμενο της έρευνας, θα τα διαβάσω.

Έχετε δεδομένα για αριθμό μαθητών που ήρθαν λόγω σοβαρότητας της διάγνωσης από γενικό σχολείο σε ειδικό σχολείο; Ήταν το ένα ερώτημα. Και το δεύτερο αν υπάρχουν δεδομένα στην έρευνα, αν υπάρχουν μαθητές που από το ειδικό σχολείο πήγαν σε γενικό σχολείο κατόπιν αξιολόγησης και όχι λόγω απαίτησης γονέων ή απόστασης απ' το ειδικό σχολείο ή άλλων αντικειμενικών δυσκολιών. Εντάξει, τώρα το ερωτηματολόγιό μας ήταν λίγο..., δεν ήταν τόσο σε βάθος αλλά νομίζω ότι είναι και χρήσιμο το ότι αναγνώστηκαν, αλλά και δείχνει και το τι... Δεν ξέρω αν έχετε κάποιο σχόλιο να κάνετε πάνω σ' αυτό.

Σπ. ΣΟΥΛΗΣ: Όχι, δεν υπάρχουνε, δεν υπάρχουν και ο λόγος είναι πολύ απλός.

Δ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ: Ότι δεν το γράψαμε, δεν το στήσαμε εμείς.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΔΟΕ (Θ. ΚΙΚΙΝΗΣ): Όχι το λέω όχι αν υπάρχουν δεδομένα, γι' αυτό το ανέφερε για ποιο λόγο; Να το αναφέρω. Αν έχετε κάτι να σχολιάσετε για την ουσία των ερωτημάτων.

Δ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ: Ακόμα και αν το στήναμε εμείς, δεν μπορείς να προβλέψεις όλες τις παραμέτρους, εντάξει, αυτό υπάρχει στη βιβλιογραφία, πόσοι μαθητές έχουν φοιτήσει πριν σε γενικό σχολείο, πριν πάνε στο ειδικό σχολείο ή αν το ειδικό σχολείο, αυτή είναι η ουσία της ερώτησης, αν κάνει αυτή τη δουλειά, έτσι ώστε να μπορεί να στείλει μαθητές πίσω στο γενικό σχολείο, που θα ήταν ευχής έργον. Αλλά τώρα δεν το έχω δει, ούτε..., επειδή τα ερωτηματολόγια έχουν μια στατική μορφή, δεν μπορούμε να ανακαλύψουμε δυναμικές σχέσεις, αυτό θα ήταν περισσότερο αντικείμενο μιας πιο..., όχι, πέρα από ένα ερωτηματολόγιο να είχες και πιο ποιοτικές ερωτήσεις, να είχες και πιθανόν και συνεντεύξεις να τα έβλεπες αυτά τα στοιχεία. Δηλαδή να έπαιρνες 3-4 σχολεία μεγάλα και να έβλεπες κατά πόσο αυτά υπάρχουν και μετά αυτό θα μπορούσε πάλι να το βάλεις σε ερωτηματολόγιο. Δηλαδή νομίζω μια ποιοτική έρευνα σ' αυτό αρχική θα ήτανε πιο χρήσιμη, μεθοδολογικά μιλώντας.

Σπ. ΣΟΥΛΗΣ: Πάντως είναι ενδιαφέροντα τα ερωτήματα αυτά.

Δ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ: Πολύ ενδιαφέροντα.

Σπ. ΣΟΥΛΗΣ: Έτσι διερεύνησης και ίσως ακόμα από τα στατιστικά γενικότερα που θα δοθούν φέτος, δηλαδή κλείνοντας το έτος, ίσως, δεν ξέρω αν υπάρχει αντίστοιχη έτσι καταγραφή των στοιχείων, αλλά είναι ζητήματα τα οποία όντως άξιζε να τα ψάξουμε λίγο, αλλά δυστυχώς στη συγκεκριμένη έρευνα δεν έχουμε στοιχεία.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΔΟΕ (Θ. ΚΙΚΙΝΗΣ): Εντάξει, νομίζω ότι θα το πω και στο κλείσιμο, οι δυνατότητες και οι περιορισμοί ταυτόχρονα της συγκεκριμένης έρευνας ήτανε πολύ δεδομένα από την αρχή.

Τώρα, κλείνω με ένα ερώτημα το οποίο έχει να κάνει και με το εργασιακό αλλά ταυτόχρονα και με το εκπαιδευτικό. Σχολιάστηκε με έναν τρόπο ήδη αλλά θα κλείσουμε μ' αυτό. Είναι πράγματι απογοητευτικό το γεγονός να υπάρχει τόσο στα ειδικά σχολεία όσο και στα γενικά σχολεία δάσκαλοι με ελαστικές σχέσεις εργασίας και όχι μόνιμοι. Πόσο κοστίζει αυτό στα παιδιά με ειδικές ανάγκες και ειδικότερα σε εκείνα που κάθε χρόνο αναγκάζονται να προσαρμοστούν σε μια άλλη κανονικότητα.

Σπ. ΣΟΥΛΗΣ: Να ξεκινήσω και να κλείσει ο Δημήτρης, θα έλεγα ότι από τη σημερινή όλη συνάντηση πρέπει να κρατήσουμε τρία πράγματα. Το πρώτο πράγμα είναι ότι δεν πρέπει να υπάρχουνε ελαστικές σχέσεις εργασίας, όταν μιλάμε για εκπαίδευση. Και

πόσο μάλλον όταν μιλάμε και για εκπαίδευση μαθητών που χρήζουν μιας σταθερότητας.

Άρα στην παρατήρηση του συναδέλφου συμφωνούμε απόλυτα. Αυτό είναι το πρώτο πράγμα.

Το δεύτερο το οποίο θέλω να κρατήσουμε είναι ότι επιβάλλεται και όπως φάνηκε απ' όλη αυτή τη διαδικασία, η αύξηση των μισθών των εκπαιδευτικών. Και αυτό δεν είναι ένα σλόγκαν και δεν το λέμε για να ηχεί έτσι καλά στα αυτιά. Φάνηκε και μέσα από όλη τη δουλειά ότι ξοδεύονται χρήματα, δαπανώνται χρήματα ακριβώς για να μπορέσουμε να διασώσουμε αν θέλετε την παροχή του συγκεκριμένου έργου.

Τι σημαίνει αυτό; Καλύτεροι μισθοί θα οδηγούσαν πέρα από όλα τα άλλα σε μία καλύτερη, αν θέλετε, δουλειά μέσα στην πράξη. Άρα αυτό είναι το δεύτερο.

Και το τρίτο το οποίο χρειάζεται πάλι για άλλη μια φορά να το σηκώσει πάρα-πάρα πολύ η Ομοσπονδία και το φωνάζουμε συνέχεια είναι για μένα το Διδασκαλείο ειδικής αγωγής, το Διδασκαλείο, το οποίο έκλεισε. Έκλεισε στο πλαίσιο ότι θα είχαμε εξοικονόμηση πόρων κτλ. - κτλ. Αυτό θεωρώ ότι ήτανε ένα τεράστιο λάθος και δεν είναι κάτι το οποίο δεν μπορούμε να το επαναφέρουμε.

Αυτά τα τρία πράγματα από τη δική μου πλευρά και δίνω τον λόγο στον Δημήτρη.

Δ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ: Θα πω για το ερώτημα, το έθεσε και όταν κάναμε την ανάλυση, 35% στα δημοτικά απ' ό,τι θυμάμαι είναι με σχέση αναπληρωτή. Αυτή η σχέση του αναπληρωτή είναι ελαστικές σχέσεις εργασίας. Αυτό σημαίνει ότι ο αναπληρωτής μπορεί να πάει τον Νοέμβριο και να φύγει τον Ιούνιο.

Και δεν δημιουργεί αν υπάρχει, επειδή υπάρχει αυτή η αναγκαιότητα να έχεις μια μόνιμη και σταθερή συνεργασία, έτσι ώστε να μπορούν να σε εμπιστευθούν, υπάρχουν παιδιά που δεν μπορούν να μιλήσουν ή να μην εμπιστεύονται, να έχουνε για μια σειρά πράγματα που έχουν υποστεί να έχουν χάσει τον λόγο τους πολλές φορές.

Υπάρχουνε παιδιά με αυτισμό που θέλουνε χρόνο να σε εμπιστευτούν. Όταν πας τον Νοέμβριο και φεύγεις τον Ιούνιο, δεν μπορεί να δημιουργήσεις αυτή τη χρόνια σχέση, τη σταθερή, τη ζεστή εμπιστοσύνη, έτσι ώστε να κάνεις τη δουλειά. Είσαι παρερχόμενος από το σχολείο ή είναι κάτι το φευγαλέο ο ειδικός εκπαιδευτικός.

Αν υπάρχει μια φορά η ανάγκη στα γενικά σχολεία, στα ειδικά σχολεία υπάρχει δέκα φορές αυτή η ανάγκη. Να μην έχεις εκπαιδευτικούς οι οποίοι να είναι αναπληρωτές. Το 100% αν γίνεται να είναι άνθρωποι οι οποίοι έχουνε σταθερή σχέση εργασίας. Ένα είναι αυτό.

Το δεύτερο, εντάξει, εγώ τα γράφω και στην κοινωνική μου δραστηριότητα γιατί έχουμε και αυτή την κοινωνική δραστηριότητα για τους μισθούς των εκπαιδευτικών, πραγματικά είναι..., δεν θέλω να πω τη λέξη, είναι τελείως χάλια ας πούμε αυτοί οι μισθοί. Δηλαδή είναι ένα επάγγελμα το οποίο δεν αμείβεται πραγματικά και παρόλα αυτά βλέπουμε ότι βάζουν απ' την τσέπη τους οι άνθρωποι.

Το τρίτο για τα Διδασκαλεία, πρέπει λίγο να αυξήσουμε τη φαντασία μας, να πάμε πίσω στο Διδασκαλείο και αυτό το είδαμε και απ' την έρευνα. Το είπαμε ότι το 70%, το 76 νομίζω τα εκατό είναι στα νηπιαγωγεία και το 70% στα δημοτικά, οι άνθρωποι έχουνε ή μεταπτυχιακό τίτλο ή διδακτορικό. Είναι ένα όμως θέμα είναι αυτό το διδακτορικό άμεσα συσχετιζόμενο; Προκρίνεται αυτό το πράγμα; Και πώς μπορεί να προκριθεί και μια πολιτεία να το διασφαλίσει; Αν έχει τον δημόσιο έλεγχο.

Και πότε θέλει τον δημόσιο έλεγχο γι' αυτό; Όταν θα κάνει το Διδασκαλείο. Το Διδασκαλείο ήτανε κάτι το οποίο ήτανε, θα λέγαμε, δεν ήταν μοναδικότητα, αλλά ήταν ένα απ' τα πιο σημαντικά εργαλεία το να έχεις μια κατεύθυνση προς την πράξη, δηλαδή θα μπορούσε, δεν ήτανε ό,τι καλύτερο, είχαμε προβλήματα, έτσι; Δεν λέω ότι ήτανε ειδυλλιακή η κατάσταση, αλλά σαφώς είναι καλύτερη απ' την κατάσταση να πηγαίνεις να παίρνεις το μεταπτυχιακό είτε απ' την Κύπρο, είτε απ' την Ιταλία, είτε απ' μια άλλη χώρα και πολλές φορές εντάξει, ξέρουμε ποια είναι η κατάσταση ας πούμε. Δεν είναι ό,τι καλύτερο.

Γιατί, λοιπόν, να μην έχεις τον έλεγχο, τον δημόσιο έλεγχο, για να ξαναστήσεις και το Διδασκαλείο γενικής αγωγής σε νέες μεθόδους, αλλά και το Διδασκαλείο ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης για τους εκπαιδευτικούς στα σχολεία; Είναι πραγματικά, δηλαδή το έβαλε πάρα πολύ καλά ο Σπύρος, ήτανε, δηλαδή, και συμφωνώ 200% όχι 100%.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΔΟΕ (Θ. ΚΙΚΙΝΗΣ): Λοιπόν, με αυτό, αυτό ήταν και το τελευταίο ερώτημα το οποίο έχει τεθεί, εγώ δεν..., πέρα απ' τις ευχαριστίες εκ μέρους του Διοικητικού Συμβουλίου της Διδασκαλικής Ομοσπονδίας Ελλάδας για την πολύτιμη πραγματικά παρουσία και των δυο σας, και του Δημήτρη του Αναστασίου και του Σπύρου του Σούλη, οι οποίοι έχουν γίνει πολύτιμοι συνεργάτες της Ομοσπονδίας σε αυτή τη

διαδρομή και είναι πραγματικά πολύ σημαντικό αυτό, γιατί πέρα από την επιστημονική ανάλυση προχωρούν και σε προτάσεις οι οποίες προχωράνε σε προτάσεις οι οποίες έχουν και το συνδικαλιστικό περιεχόμενο, δηλαδή η ανάλυση βάζει, έχει περάσει σε ένα βάθος που πραγματικά δείχνει πόσο κοντά είστε στην Ομοσπονδία και τους εκπαιδευτικούς και εμάς μας ευχαριστεί πάρα πολύ αυτό και μας τιμά, θα διαβάσω ένα σχόλιο από το chat το οποίο νομίζω πέρα από τα διάφορα συγχαρητήρια, αποκρυσταλλώνει και τη γενικότερη άποψη που υπάρχει.

Συγχαρητήρια για τη σημερινή εκδήλωση, στη συζήτηση τέθηκαν πάρα πολλά ζητήματα με εύστοχο και αναλυτικό τρόπο, αναδείχθηκαν και τεκμηριώθηκαν αιτήματα του κλάδου, παλεύουμε για το δημόσιο σχολείο και αυτό είναι νομίζω και το επιστέγασμα όλης συνολικά της προσπάθειας αλλά και της σημερινής προσπάθειας την οποία εσείς συνδράματε ώστε να είναι πραγματικά εξαιρετικά ενδιαφέροντα και να κρατάει αμείωτο το ενδιαφέρον μέχρι και αυτή τη στιγμή, μετά από δύομισι περίπου ώρες διαδικασίας.

Σας ευχαριστούμε πάρα πολύ.

Όπως για μια ακόμα φορά θέλω να ευχαριστήσω την ομάδα αυτή η οποία έχει δουλέψει με πραγματική αυταπάρνηση για να συνταχθούν τα ερωτηματολόγια και να φτάσουν και τα ενιαία κείμενα και να φτάσουν στους εκπαιδευτικούς, με δεδομένα που πραγματικά πολύ δύσκολα, κάτω από πολύ δύσκολες συνθήκες και φυσικά εργαζόμενοι στις τάξεις τους, άνθρωποι οι οποίοι διέθεσαν τον προσωπικό τους χρόνο και τον διαθέτουν για να μπορέσει να είναι καλύτερη η ανάλυση και να είναι ο αγώνας αυτός ακόμη πιο ενισχυμένος.

Να πω ότι συνεχίζουμε την άλλη εβδομάδα, δεν σταματάμε, έχουμε ξανά την Τετάρτη, την επόμενη, το επόμενο ραντεβού μας που έχει να κάνει πάλι με τις απόψεις των εκπαιδευτικών, οι απόψεις των εκπαιδευτικών αυτή τη φορά για τα σχολικά εγχειρίδια και τα αναλυτικά προγράμματα, παρουσίαση - μελέτη και επιστημονικές προσεγγίσεις και την επόμενη Κυριακή, είμαστε εδώ δυνατά, συνεχίζουμε, ευχαριστούμε όλους όσους μέχρι αυτή τη στιγμή έμειναν και συνέβαλαν με τις ερωτήσεις τους, τις παρατηρήσεις τους και είναι εδώ στη σημερινή εκδήλωση, ευχαριστώ για μια ακόμη φορά τον Δημήτρη τον Αναστασίου και τον Σπύρο τον Σούλη που πραγματικά είναι, το είπα και πολλές φορές, εξαιρετικοί και πολύτιμοι συνεργάτες για τη Διδασκαλική Ομοσπονδία και έτσι τους αισθανόμαστε.

Δ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ: Ευχαριστούμε.

Σπ. ΣΟΥΛΗΣ: Και εμείς ευχαριστούμε, καλή δύναμη και εμείς να ευχαριστήσουμε ιδιαίτερωσ την τεχνική υποστήριξη και όλους τους συναδέλφους ακριβώς για όλο αυτό το έργο και αυτούς οι οποίοι μάζεψαν τα ερωτηματολόγια και τα αξιολόγησαν και εμείς απλά που κάποια πράγματα παρουσιάσαμε, είμαστε παιδιά και ο Δημήτρης και εγώ του δημόσιου σχολείου, το ξέρω πολύ καλά γι' αυτό το λέω, και επομένως ξέρετε πολύ-πολύ καλά ότι πιστεύουμε πάρα-πάρα πολύ στο δημόσιο χαρακτήρα του σχολείου και να θεωρείτε, εκφράστηκε από τον Δημήτρη, θα το πει και ο Δημήτρης, την παρουσία σας έτσι στο πλαίσιο ό,τι μας χρειαστείτε είμαστε εδώ.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΔΟΕ (Θ. ΚΙΚΙΝΗΣ): Το γνωρίζουμε πολύ καλά.

Δ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ: Εννοείται, σε αυτό δεν υπάρχει αμφιβολία. Συμφωνώ απολύτως.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΔΟΕ (Θ. ΚΙΚΙΝΗΣ): Καλό βράδυ, λοιπόν, και καλή αντάμωση. Στην επόμενη εκδήλωση.

Σπ. ΣΟΥΛΗΣ: Καλή αντάμωση, έγινε.

Δ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ: Καλή αντάμωση.

Σπ. ΣΟΥΛΗΣ: Έγινε.

ΛΗΞΗ ΕΡΓΑΣΙΩΝ